БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИИЛЕРИ, КАТЫЖЫҢАР!

ШЫН

ВКП(б) ТЫВА ОБКОМУНУҢ, КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕДИНИҢ БОЛГАШ АЖЫЛЧЫ ЧОННАРНЫҢ ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ СОВЕДИНИҢ ОРГАНЫ

1925 чылда үндезилетиннген

1951 АВГУСТ 2 ЧЕТВЕРГ № 151 (2325)

ӨРТӨӨ 20 КӨП.

БО ХҮНГҮ СОЛУНДА:

Сиген кезилдезин организастыг эртирип, дүжүт ажаап алыышкынынга белеткенир (1 арын).

К. Онга. — Коммунистер колхоз бүдүрүлгезинин мурнуку одуруунда (1 арын).

Н. Лопсан. — Чыллың баштайгы чартыында түннелдерден (2 арын).

М. Маадыр-оол. — Суму Совединиң сессиязы (2 арын).

Б. Федорович — Кол Туркмен канал (2 арын).

Чаа өредилге чылынга школаларны бүрүн белеткээри — бүгү ниитиниң херээ (3 арын).

Колхоз тудуунда (3 арын)

Кореяда болуушкуннар (4 арын).

Улус демократиязының чурттарында (4 арын).

Улустарның эп-найыралының ленинчи-сталинчы политиказының улуг күжү

Бистиң улустарывыстың аразында быжыг болгаш бузулбас эп-найырал — ленинчи—сталинчы национал политиканы боттандырганының эп-не улуг үнелиг түннели, ССРЭ-де социализмниң улуг болгаш шынгыы чаалап алыышкыны болур. Национал дарлалдан хосталган деңгергелиг улустарның совет ниитилелде доктаатынган эп-найыралы болза, совет күрүненің күштериниң дөстелгезиниң бирээзи болур.

Улустарның эп-найыралының күчүлүг күжү тургузукчу күш-ажылдың чылдарында болгаш Ада-чурттуң Улуг дайынының кадыг-берге шылгалдаларының чылдарында тодаргайы-биле илеретинген. Акыдунма эп-найыралдың быжыг харылзаалары-биле канналган Совет Эвилелиниң улустары Ленин—Сталинның партиязының удуртулгазы-биле Ада-чурттуң Улуг дайынынга бүгү делегейге төөгүлүг тиилелгени чедип алган — бодунуң Төрээн чуртунуң хосталгазын болгаш хамаарышпас чоруун болгаш делегейниң цивилизациязын немец фашистиг черлик араатаннардан камгалап алган.

ССРЭ-ниң улустарының эп-найыралы бистиң кайгамчыктыг большевик партиявыс дарганнаан. Хөй национал дыг социалистиг күрүненің тудуушкунунда совет кижилериниң хамык чеднишкиннери өлүм чок Ленинниң ады-биле, ленинчи херектиң уламчылакчызы эш Сталинның ады-биле холбашкан. Эш Сталин бодунуң революстуг бүгү ажыл-чорудулгазы-биле, бодунуң теоретиктиг чогаалдары-биле большевикчи национал политиканың тиилелгезин белеткээн. 1929 чылда бижитинген «Национал айтырыы болгаш ленинизм» деп бодунуң чогаалынга И. В. Сталин Совет Эвилелинге эң баштай тургустунган чаа, социалистиг нациялар дугайында дүрүмнү үндүрген.

Сталинчы сагыш салыышкын болгаш кичээнгей-биле хүрээлетинген Совет Эвилелиниң бүгү национал дарының ажылчы чоннары коммунистиг ниитилелдиң тургузуушкунунга идепкейлиг киржип турар болгаш ол улуг тудуушкунга оларның бузулбас эп-найыралы, ажыл-агый болгаш культур тургузуушкунунда оларның бот-боттарынга дузалажыр чоруу өзүп турар.

Совет күрүненің болгаш бистиң чуртувустуң башкарыкчы нациязы — улуг орус улустуң хүн-бүрү дузаламчызының ачызы-биле шаанда хожудангай, патриархальдиг дөргүл-төрел болгаш чартык феодал харылзааларның чадазынга турган улустар капиталистиг хөгжүлдениң оруун ажа халааш, социализмче төөгүлүг халыышкынны кылган. Хөй национал дыг совет күрүнени тургусканы дарлатырган улустарны хостаарының пролетаржи интернационалдыг аргазы эки тура болгаш интернационализм эгелерге улустарның акы-дунма эвилелин тургузарының карачаңгыс шын аргазы болур деп чүвени көргүскен.

Улустарның эп-найыралының советтиг идеологиязы бүгү нациялар болгаш расалар ажыл-агый, хөй ниитиниң, күрүненің болгаш культур амыдыралдың бүгү адырларынга деңгергелиг болур деп чүвени барымдаалап турар. Ол чорукту ССРЭ-ниң кол хоойлузу—Сталинчы Конституцияда быжыглатынган болгаш бистиң чурттуң ажылчы чоннарының хүн-бүрү практиктиг амыдыралында илеретинип турар. Большевик партияны дескиндир, баштынчы болгаш башкы эш Сталинны дескиндир сырый катышкан Совет Эвилелиниң хамык улустары дайын сөөлүндеги беш чылды хуусаа бетинде күүседири дээш улуг сорук кириишкинниг демисежип турган болгаш ам коммунистиг тургузуушкуннуң чаа-чаа чедишкиннери дээш хөй катаптаан күш-биле демисежип турар.

Бо чылдың октябрьде Тыванын ажылчы чоннарының Совет Эвилелиниң улустарының чаңгыс өг-бүлезинге кирген үезинден бээр 7 чыл ою болур. Бо улуг эвес хуусаада областың ажылчы чоннары большевик партияның, совет чазактың болгаш эш Сталинның бодунуң хүн-бүрү дузаламчызы-биле экономиканың болгаш культураның хөгжүлдезинде улуг чедишкиннерни чеңдип алган. Күш-ажылчы арат болгаш тараачын ажыл-агыйларның 70 хуузу колхозтарга кирген болгаш ажыл-агыйны коллективтиг чорударының улуг күштүүнүң ажыктыын көшкүн араттарга көргүзүп турар. Үлетпүр улам-на хөгжүп, үндезин чондан ажылчын болгаш совет интеллигенцияның каадырлары өзүп турар. Область эртем-шинчилел институду, национал театр, көдээ ажыл-агый техникуму, башкы училищези, школаларның, клубтарның, библиотекаларның калбак четкизи бар болуп, тыва улустуң хевир талазы-биле национал дыг болгаш утка-шынар талазы-биле социалистиг культуразы чедишкиннинг хөгжүп турар.

Совет Тываның ажылчы чоннары коммунистиг партияга, совет чазакка, улуг баштынчы эш Сталинга кызыгаар чок бердинген болгаш социалистиг ынак Төрээн чуртунуң моон соңгаргы чечектелиишкини дээш могаг чок хүрежир патриоттуг чүткүл-биле долдуртунган. Дүжүт ажаап алырының ам келир кампаниязынга Шагаан-Арыг МТС-ниң комбайнёру эш Бюрбю «Сталинец — 6» деп комбайнга ажылдап кылыр норманы хүнде 35 гектар, ынчаарга ниитизи-биле 800 гектар тараа культураларын ажаап алыр болгаш 12.000 центнер тараанны бастырып алыр хүлээлгени алган. Таңды районнуң «Сталинчы орук» көдээ ажыл-агыйда эш Толбуй-оол, Чаа-Хөл районнуң Ленин аттыг колхозта — Маадыр, Сүт-Хөл районнуң Киров аттыг колхозта — эш Дүгүр-оол болгаш өскедаа колхозчулар мал чеминиң белеткелинде стахановчу ажылдап турар. Каа-Хем районнуң «Сталинчы орук» колхозта Салчак Чалда, «Победа» колхозта—Шижаа, Шавы тудуг ажылынга нормазын үргүлчү ажыр күүседип турар. Бии-Хем районнуң Кочетов аттыг колхозтуң хову бригадазының бригадири Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Маады Парынмаа 1951 чылда бедик дүжүт дээш демиселге кайгамчыктыг чедишкиннерни чеңдип ап турар.

Областың партия организацияларының болгаш ажылчы чоннарының сорулгазы болза, бар турар бүгү четпестерни шиитпирлип-биле чайлатпышаан, 1951 чылда алдынган социалистиг хүлээлгелерни күүседири дээш чарышты калбартып чорудар: ниитиниң мал ажылын хөгжүдери-биле мал чеми белеткээринин планын чугаа чок күүседирин хандырар, дүжүт ажаап алыышкынынга үлегерлиг белеткенип, чедишкининг эртирер, күрүненің мурнунга бир дугаар хүлээлге — тараа белеткелдериниң планын хуусаа бетинде күүседир, колхозтарга тудуушкун планын күүседир, үлетпүр бүдүрүлгелериниң ажылын экижидерин чеңдип алыр, школаларга чаа өредилге чылын долу белеткелбиле уткуп алыр.

Совет Тыванын партия организацияларының хүлээлгези — массаның политиктиг болгаш бүдүрүлгелиг идепкейин кызымакай күш-ажылдың чаа-чаа чедишкиннеринче могаг чок мобилизастаар, областың, районнуң мурнунда турар ажыл-агый болгаш культур талазы-биле сорулгаларны күрүненің ниити сорулгалары-биле харылзаазын көргүзер, ажылчы чоннуң интернационализмниң идеяларынга кижизидер, бистиң чуртувустуң улустарының эп-найыралының ленинчи-сталинчы политиказының чедишкиннерин пропагандалаар.

«ССРЭ-ниң улустарының эп-найыралы — улуг болгаш шынгыы чаалап алыышкын. Бо эп-найырал туруп турда, бистиң чурттуң улустары хостуг болгаш тиилетирбес болур» деп эш Сталин өөредип турар.

Калбак механизацияның фабриказы

ЧЕРНОВИЦЫ. Чартык чылдың планыг ажыдыглыг үезинде соонда июль 26-да Черновицының хөвец аргыыр фабриказының баштайгы ээлчээ ажылдың доктаамал режиминче шилчип кирген.

Бүгү-ле бүдүрүлге кылдыныглары механизастатынган болгаш хөй-нуруузунда автоматизаастатынган. Электрик рационализатор эштер Малешкевич болгаш Зоно олар бүгү ленталыг машиналарга электрилиг боду доктаарлар тургусканнар. Ол чорук техниканы ажыглаарын экижиткен.

(СЭТА).

Сиген кезилдезин организастыг эртирип, дүжүт ажаап алыышкынынга белеткенир

Сиген кезилдезиниң темпизин улам күштелдирер

ЧАА-ХӨЛ (**Телефон-биле**). Чаа-Хөл районнуң колхозтары болгаш хуу ажыл-агыйлары июль 25-те сиген ажаап алырының планын 19 хуу кылдыр күүсеткен. Ынчаарга колхозтар силос салырының планын 148 хуу кылдыр күүсеткен.

Малга чем белеткээр талазы-биле районнуң колхозтарының мурнуку одуруунда Ак-Туруг сумузунда Ленин аттыг колхоз (даргазы эш Бегзи, партия эге организациязының секретари эш Аспан-оол) чоруп турар. Ол колхоз июль 25-те сиген планын 58 хуу, силос салырының планын 120 хуу күүсеткен. Ол колхозта машина-биле сиген кезип турар эш Хемчик-оол хүнде 3,5 гектар черниң сигенин кезер тургаш херек кырында 4,5 гектар черниң сигенин кезип турар.

Ленин аттыг колхозтуң дараазында Кара-Тал сумузунда «Тиилелге» колхоз (даргазы эш Балдар, партия эге организациязының секретари эш Сырбыкай) чоруп олурар. Ол колхоз сиген планын 25 хуу, силос салырының планын 168 хуу күүсеткен. Ол колхозта машина-биле сиген кезип турар эш Намчал хүнде 3,5 гектар черниң сигенин кезер тургаш херек кырында 4 гектар черниң сигенин кезип турар.

Оон аңгыда сиген белеткеп алырының планын июль 25-те Шверник аттыг колхоз (даргазы Манзы, партия эге организациязының секретари Маадыр-оол)—18 хуу, Сталин аттыг колхоз (даргазы Сүктер, партия эге организациязының секретари Хоюгбан)—13 хуу, Молотов аттыг колхоз (даргазы Ак-Лама, партия эге организациязының секретари Даржы-Лама)—12 хуу, «Бурунгаар» колхоз (даргазы Шижаа, партия эге организациязының секретари Сенди) —10 хуу болгаш «Бай-Булун» колхоз (даргазы Комбу, партия эге организациязының секретари Маңнай-оол)—0,5 хуу күүседип, ажылдың темпизин кошкадып турарлар.

Мал чеми белеткээриниң талазы-биле суму Советтериниң мурнунда эш Байыскылан даргалаан Кызыл-Даг суму соведи чоруп турар. Ол суму үстүнде үениң иштинде сиген планын 49 хуу күүседип алган, ынчаарга Хереме суму соведи (даргазы эш Борбак-оол) үүгле 0,5 хуу күүседип, хамыктын кудуруунда чоруп олурар.

Үстүнде көргүзүглерден алгаш көөрге районда сиген ажылының ниити темпизи кончуг оожум чоруп турар деп чүве тодаргай. Чаа-Хөл МТС-тиң боду чоруур сиген кезер бир машиназы бар. Ол машина колхозтарга 1000 гектар черниң сигенин кезип бээр ужурлуг турган, ынчаарга ук машина чаңгыс «Тиилелге» колхозтуң сиген шөлүнге 23 хонуктуң иштинде ажылдап келгеш үүгле 195 гектар черниң сигенин кескен.

Районда сиген ажаап алыышкынының темпизин күштелдирип турган бо чугула кампанияны кыска хуусаа иштинде доозар чорук бо хүнде кол сорулга болуп турар.

А. ШААЛЫ.

Тес-Хем районда малга чем белеткелиниң чоруп турары

САМАГАЛДАЙ. (**Телефон-биле**). Тес-Хем районнуң колхозтары болгаш хуу ажыл-агыйлары мал чеми белеткээриниң талазы-биле сиген планын июль 25-те 27,3 хуу болгаш силос салырын 31,1 хуу күүсеткен. Ам бо хүннерде районнуң сиген шөлдеринде машиналар кошкан бир трактор, бир боду чоруур сиген кезер машина, 42 сенокосилкалар, 29 аът дырбаажы, 117 хол кадыырлыг, 300 ажыл аттарлыг 369 кижи үргүлчү ажылдап турар.

Берт-Даг сумузунда Ленин аттыг колхоз июль 25-те сиген планын 46,8 хуу күүседип, 45 тонна силосту салып алгаш районнуң өске колхозтарының мурнунда чоруп турар, ол ышкаш Чыргаланды сумузунда Калинин аттыг колхоз сиген планын 31,7 хуу күүседип, 65 тонна силосту салып алган. Ол колхозта 5 бригада ажылдап турар. Ында эштер Дүктүг-оол болгаш Монгуш-оол оларның бригадалары шагда-ла аразында социалистиг чарыш салып алган ажылдап турар. Июль 20-де үндүрген түннелинде эш Монгуш-оолдуң бригадазы бир дугаар черни эжелеп турган болза, июль 25-те түннел-биле эш Дүктүг-оолдуң бригадазы тиилекчи болган. Ол бригадада машина-биле сиген кезип турар эш Байыр хүнде дөрт гектар черниң сигенин кезер тургэш херек кырында алды гектар черниң сигенин кезип турар, ол ышкаш база машина-биле сиген кезип турар эш Даржы хүнде дөрт гектар черниң сигенин кезер тургаш херек кырында 5,5 гектар черниң сигенин кезип турар. Ынчаарга эш Монгуш-оолдуң бригадазында машина-биле сиген кезип турар комсомолчу эш Шулуу хүнде дөрт гектар черниң сигенин кезер тургаш херек кырында 5 гектар черниң сигенин кезип турар, ынчаарга эш Монгуш-оол боду 5,5 гектар черниң сигенин хүнде кезип турар.

Ол ийи бригаданың аразында бир дугаар чер дээш маргылдаа улам чидигленип турар. Эш Монгуш-оолдуң бригадазы ам болур түннелде бир дугаар черни ээлеп алыр дээш бүгү күштерин үндүрүп турар.

А. ТҮРГЕН-ООЛ.

Бедик дүжүт дээш демисел

Сүт-Хөл районнуң Кызыл-Тайга сумузунда «Большевик» колхоз тараның чайгы ажаалгазын үлегерлии-биле организастап турар. Тараның чайгы ажаалгазын организастыг, бедик деңнелге чорудар дугайында ВКП(б) Обкомунуң 6-гы пленумунуң доктаалын күүседирин, база колхозчуларның Сталин башкыга чоруткан чагаазынга алган хүлээлгезин боттандырарын «Большевик» колхозтуң даргазы эш Тембирел, партия эге организациязының секретари эш Метке болгаш хову бригадири эш Бимба олар эки билип, оон күүселдези дээш колхозчуларны тараның чайгы ажаалгазынче эвилелдеп турарлар.

Колхозта тараның чайгы суггарылгазында 8 кижи коммунист эш Кызыл-оолдуң удуртулгазы-биле ажылдап турар. Олар 210 га тараның бир дугаар суггадын 1951 чылдын 6 айда доосканнар, ийи дугаар суггадын 7 айның 10-да дооскан, ам тараның 3-кү суггадын чорудуп турарлар. Ол ышкаш тараның пок-чашпанын аштаарынга 12 кижини үскен. Олар ай ажыг үеде үргүлчү ажылдап, тараның бир дугаар чашпан-погун аштаарын 6 ай 20-де доосканнар. Ам катап үнген пок-үнүштерин аштап турарлар. Тараның суггадын болгаш пок үнүштерин аштаар чорукту колхозтуң хову бригадазының бригадири эш Бимба эки удуртуп, оларның ажылын хүн санында түннеп, четпестерни узуткаары-биле хуралдарны кылып турар.

Колхозтуң баштаар чериниң партия организациязының болгаш хову бригадири эш Бимбаның организакчы ажылының түннелинде «Большевик» колхозтуң Ак-Дашта, Инек-Дашта, Чес-Булунда, Кара-Талда 210 га тараазының үнүжү тергиин чаагай, дески, бичии-даа пок чок арыг болуп турар. Үстүү Ишкиниң Хемчикче кирген аскында тараа шөлдеринге кажан-даа ол хире чаагай тараа турбаан деп чүвени колхозчулар-даа, хуу ажылдыг чоннар-даа чугаалажып, МТС-тиң трактор, машина техниказының черни эки сайзырадыр ажылдап бергенин дыка үнелеп турарлар.

Колхозтуң баштаар чери тараанын чүгле чайгы ажаалгазынче кичээнгей салган эвес, харын ажаап алыышкынынга ниити белеткелдерни база-ла багай эвес чорудуп турар. Колхоз бо чылын бир кыры дуглаглыг шаң, бир тараа кургадыр черни кылырын планнап алганнар. Дуржулгалыг бызанчы эш Намдык удурткан 11 шилиндек бызанчылар 7 айның 1-ден эгелеп үзүн дурту 25 метр, дооразы 20 метр дуглаглыг шаңны кылырынче киргеннер. Ол кыры дуглаглыг шаңны 7 айда дооскаш, тараа кургадыр черни тударынче кирерлер. Ол ышкаш чаа организастатынган колхозтуң бир-ле дугааргы дүжүдүн кадагалаарыбиле 150 тонна тараанын складын бүрүн доозуп турар. Ажаап алыышкына хереглээр 30 дырбаашты, 30 айыырны болгаш шоодайларны, өске-даа саваларны болгаш аттың дериг-хереклелдерин септеп белеткеп алган.

Бедик дүжүттү өстүрүп алыры дээш колхозта чорудуп турар чугула хемчеглерни кошкатпайн уламна быжыглаары — Сталин аттыг колхоз-биле чарган социалистиг чарыжынга алган хүлээлгелерин үүгле күүседир эвес, харын ыракта ажыр күүседириниң бүгү таарымчалыг байдалдарын тургузар.

С. ООЛАКАЙ.

Сүт-Хөл МТС-тиң директорунуң политика талазы-биле оралакчызы.

Дүжүт ажаап алырынга эки белеткенир

ЧЕРБИ. (**Телефон-биле**). Кызыл районнуң Даспыда «Черби» колхозтуң ховуларында тараа быжып эгелээн. Ындыг турбуже, колхозтуң тараа ажаап алыышкынынга белеткели ам-даа ыракта четпес болуп турар.

Колхозта 5 тараа машиналарының 4-түү, тараа арыглаар 4 машинаның 2-зи, тараа кезер кылдыр шилчиткен 4 сенокосилканың 2-зи септетинген.

Дүжүт ажаап алырының машина чепсек-хереклелдериниң септелгезин чоокку хүннер иштинде дооскаш, тараанны быжканнап кезип кириптериге хүн, шак иштинде белен турар чорук чугула.

Д. ЛОПСАН.

Колхозта ногаа ажаалдавы

Каа-Хем районнуң Бүрен-Хем сумузунда «Сталинчы орук» колхозта 54 харлыг колхозчу П. Г. Астраханцевага удурткан херээженнериниң ногаа бригадазы ногаа, бахчи культураларының чайгы ажаалдазын эки организастап турар. Бригадада 13 херээженнер ажылдап турар.

Ногааларның үнүжү бо чылын онза эки болуп турар. Бригаданың кежигүннери беш гектар картофельдиң пок-чашпанын чулуп, довурак биле дээскиндир хөөп дооскан. Үш гектар картофельдиң пок-чашпанын чоокку хүннерде чулуп доозар.

Ногааларның чайгы ажаалдазында П. Г. Астраханцева, К. Б. Астраханцева, Б. Домба олар онза кызымак ажылдап турар.

С. КУМААЖЫК.

Коммунистер колхоз бүдүрүлгезиниң мурнуку одуруунда

Колхозту организас, ажыл-агый талазы-биле быжыглаарынга коммунистерниң мурнакчы болгаш организакчы ролю улуг ужур-дузалыг.

Чаа-Хөл районда улгатырган «Победа» колхозта эш Сырбыкай секретарылаан партия эге организациязы коммунистерни колхоз бүдүрүлгезиниң кол участоктарының ажылынга таарыштыр тургускан.

Бо чылдың эгезинден бээр партия эге организациязының хуралдары 13 катап, партбюрозунуң хуралы 8 удаа болуп эрткен. Хуралдарга колхоз бүдүрүлгезиниң, база хөй-ниити организацияларының ажылын удуртуп башкарар талазыбиле чугула айтырыгларны чугаалажып шиитпирлеп турар. Хуралга тургузар айтырыгларны, хурал болур оран-бажыңны партия эге организациязының секретари баш бурунгаар белеткеп, хурал кажан, кааа болурун, аңаа хандыг айтырыглар чугаалажырын коммунистерге беш хонук бурунгаар чарлап дыннадып турар. Партия организациязының үчёдунда 39 коммунистер бар, олар бүдүрүлге болгаш хөй-ниити ажылдарында бүрүн киришкен.

Саман-биле кылып турар кажааларның тудуу доостур чыгаан 50 баш бызаалар, 100 баш саар инек, 400 баш шээр мал кирер кажааларның тудуун барык-ла коммунистер колдап кылып турар, саман-биле бир кажааны тудуп дооскан, база бир кажааның ханазын 80 хуу чедир тудуп турар. Тудугжулар кажаалар тударынга хереглээр 400 кезек чудуктарны белеткеп сөөртүп алган.

Коммунистер Долгар, Оолакай, Аный олар саман кылыр нормазын хүн-бүрүде 110—116 хуу, Б. Долгар, Шартак—саман эптеп салырын хүнде 120 хуу, Доңгурак, Кара-оол олар ажыл нормазын хүн санында 110 хуу күүседип турар. Тудуг бригадазы 5 чурттал-га бажыңнарын тудуп дооскан, оон ыңай база 5 чурттал-га бажыңнарын тайгада белеткеп кылгаш, оларны колхоз суурунда сөөртүп алган, 25 кубометр кылын, чуга манзалар-биле чаңгыс-аай төлевилел ёзугаар туткан бажыңнарны крышалаар деп турар.

Ниитиниң мал ажылында 7 коммунистер быжыглатынган. Коммунист Шактар-оол эргелекчилээн хой фермазында 2500 баш хойлар бар, коммунистер мурнакчы ажылдааны-биле шээр мал өстүрер планны чартык чылда 120 хуу, чылгы өстүреринин планы 107,3 хуу күүсеткен. Хойжу коммунист Сердип херек кырында төрээн 109 баш хураганнарны, Дыртык 141 баш хураганны бүрүн менди алгаш, доруктуруп турар. Коммунист Амырай 100 баш инектерни ортумактан өөрү шыырак күштүг кылдыр семирткен.

Коммунист Сымчаан-оол хову бригадазында ажылдап турар, оон бригадазы 57 гектар тараалларның пок үнүштерин аштап арыглаан, 300 гектар тараанын 1—2 дугаар суггарылгазын хандырган. Ол бригада 4 километр эрги буганы база септээн, ылаңгыя дүжүт ажаап алыышкынынга хереглээр көдээ ажыл-агый машиналарын септеп алган. Бригада келир чылга белеткел кылдыр 100 гектар кур черни андарып алган.

Коммунист Т. Доржу суму Совединиң даргазынга үр чылдарда ажылдап келген, ол суму Совели районнуң өске суму Советтериниң дээре ажылдыг болуп турар. Колхозта эге школаның септелгезин коммунист эш Маскаарай эки организастаан, чаа өредилге чылынга уктуштур школа белен болган. Школада чаа 2 печкаларны тургускан, школа кырын крышалаан, школаны штукатуралаан, малгаштап кылгаш, чугайлап дооскан, 200 кубометр оттулар ыяш школа чанында белеткетинген, ында чаа кудук база белеткеп алган.

Сиген белеткелиниң бригадазын коммунист эш Шоңгал удурткан, ында 9 коммунистер ажылдап турар, коммунист эш Намчал кестирер машина-биле нормазын хүнде 130 хуу, Серин, Солдуп хүнде хол кадыыры-биле 0,30 гектарны кезер тургаш, 0,40—0,50 гектар сигенин кестирип турар. Бригада силос белеткелиниң планын 101 хуу күүсеткен, ниитизи-биле 100 тонна сиген ажаап алган. Ындыг-даа болза, сиген белеткелиниң ажылы оожум чоруп турарын айтыры чугула.

Бо үеде партия эге организациязының мурнунда онза чугула сорулга болза, сиген белеткелиниң планын дарый күүселир, чаа дүжүттү чогуур өйүнде, чидириг чокка ажаап алыр, күрүнеге тараа дужаалгазын хуусаа бетинде бүрүн күүседир талазы-биле удуртулганы дынзыдып, шынгыы хемчеглерни чорудары чугула.

К. ОНГА.

СОВЕТ ТУРГУЗУГ

Чылдың баштайгы чартыында түннелдерден

Улуг-Хем районнуң Көк-Чыраа суму Соведи 1951 чылдың социалистиг чарыжынга киржип турар. Социалистиг чарыштың чылының баштайгы чартыында түннели болза, суму Совединиң организас-массалыг болгаш ажыл-агый, культура-чырыдыышкын ажылдарының талазы-биле тодаргай чедиишкиннерин көргүзүп турар.

Суму Совединиң сессиязын ай санында чыылдырып, суму активинин чөвүлел хуралдарын 4 удаа кылган. Суму Совединиң депутаттары болгаш доктаамал ажылдаар комиссиялары бо ажылга идепкейлиг киржип келгеннер. Сессияларга болгаш чөвүлел хуралдарга чугаалажырын организастап турган айтырыглар болза, 1951 чылдың ажыл-агый, политиктиг ужур-дузалыг кол-кол айтырыглары болуп турар.

Ленин аттыг колхозту организас ажыл-агый талазы-биле быжыглаар хемчеглерни алган. Колхозтуң үргүлчүнүн бүдүрүлге бригадаларын быжыглаан. Хову ажылында 2 бригаданы, мал ажылында 4 фермаларны организастаан.

Колхозтуң бригадалар болгаш кижилер аразынга социалистиг чарыштың организастаанынга үндезилээн, районнуң Сталин аттыг колхозу-биле социалистиг чарышты кылган. Колхозта агрозоотехниктиг курстарның доктаамал ажылдары хандыртынган.

Колхоз күрүне мурнунда күүседир хүлээлгелерин боттандырган. Часкы тарылгага ажыл-агый, организастыг белеткелдер эки чорутунганының түннелинде, колхоз часкы хову ажылын 11 ажыл хүнүнде 109 хуу күүсеткен. Тарытынган 128 га тараа часкы суггарылга-биле, 41 га чайгы суггарылга-биле хандыртынган. Чайгы чер аңдарылгазын июнь 12-де ажыр күүсеткен, ол аңдарган черни культиваторлаар ажылды чедиишкинниг чоруткан. Тарааның болгаш ногааның күскү ажаап алыышкынынга белеткел ажылдары ам багай эвес чоруп турар.

Мал бажының өзүлдезиниң планнары күүсетинип турар: инектиң 101 хуу, чылгының—109 хуу, хой, өшкүнүң—112 хуу күүсетинген. Мал ажылының продуктулуунуң талазы-биле планнар күүсетинер дээрзи бүзүрелдиг болуп турар. Чылда 48.000 литр сүт алыр планныг, а ону ам 50 хуу күүсеткен. Күрүнеге дужаар 300 килограмм планны 800 килограмм чедир күүсеткен.

1951 чылдың күрүне чээшкининин акша чыылдазының планын суму 120 хуу кылдыр ажыр күүсеткен. Көдээ ажыл-агый үндүрүүнүң чыылдазы багай эвес чоруп турар.

1951—1952 өөредилге чылында 7—14 харлыг бүгү уруглар бүгү-ниитиниң ыяавыла өөредилгезинге хаара тутунар. Школага 300 кубометр оттулар ыяш белеткетинген. Школаның иштики үүрмек септелгези эки чоруп турар.

Бижик билбес болгаш биче билир чорукту узуткаарының 3 бөлгүмнеринде 23 кижи өөренип турар, а херек кырында 36 улуг назылыг кижилер бижикке өөренген.

Эмнелге ажылдакчыларының дузазы-биле чоннуң ортузунга санитария пропагандазын үргүлчү чорудуп келген. Кызыл өглерни болгаш номчулга бажыннарын дамчыштыр политиктиг болгаш эртем билиглер нептередириниң лекцияларын 24 удаа, илеткелдерни 14 удаа, беседаларны 167 катап чоруткулаан. Сумуда партия болгаш совет организациялары партияның көскү агитациязының ажылын экижиткен. Хана солун 8 номерге чедир, а агитхуудустар чер-черге ниитизи-биле 49 кезек үнгүлээн. Колхозтуң Хүндүлел самбыразы 5 удаа, көргүзүг самбыразы 11 удаа үнген. Чонга кино көргүзүглерин 5 катап организастаан.

Колхоз төвүнде магазин организастатынган. Бо чылдың 1000 кубометр тудуг ыяжын белеткээринин планын күүсеткен болгаш тудуг шөлүнге 250 кубометр ыяш дүжүртүнген Чаа төлевилел ёзугаар чурттал-ганың 10 бажыңнарының ханаларының тудуглары доозулган. Сумунун ажылчы чону орук - септелгезинге идепкейлиг киришкеннер.

Социалистиг чарыштың чорудулгазының үезинде колхозтуң тудугжулары—Серендик, Чамзырын, Баян-Төгүс, малчыннар Х. Ытпал, К. Чамыян, Дармажык, трактористер М. Даргыы, К. Петке, О. Доржу, Шожул олар ыышкаш өске-даа мурнакчыларның саны өзүп турар.

Ажыл-агыйның боттуг түннелдерин берип турар болгаш колхозчу күш-ажылдың шалыпчыларын хүнбүрү өстүрүп, кижилерни күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле көөр чорукка кижизидип турар — социалистиг чарыштың күжү мындыг-дыр.

Н. ЛОПСАН.

Суму Совединиң сессиязы

Чоокта чаа Чаа-Хөл районнуң Кара-Тал суму Совединиң ээлчеглиг сессиязы болуп эрткен. Ук сессияга ийи үүл айтырыгларны чугаалашкан: «Тиилелге» колхозта сиген кезилдезиниң чоруп турарының дугайында болгаш 1951—52 өөредилге чылынга колхозта эге школаның белеткелиниң чоруп турарының дугайында—мындыг ийи айтырыгларны чугаалашкан.

Бир дугаар айтырыгның талазы-биле илеткелди колхоз баштаар черинин даргазы эш Балдар кылган. Эш Балдарның илеткели-биле алырга, колхозтуң сиген шөлдеринде бир боду чоруур сиген кезер машина, үш сиген кезер машина, дөрт аът дырбааштыг 38 кижи ажылдап турар. Олар июль 1-ден бээр 1625 центнер сиген белеткээр ужурлуг тургаш 400 центнер сигенни белеткеп алган болгаш 26 тонна силос салыр планныг тургаш 8 тонна силос салып алган.

Колхозтуң сиген ажылында идепкейлиг ажылдап, хүн нормазын үргүлчү ажыр күүседип турар эштер база бар болуп турар. ВЛКСМ райкомундан чоруткан эш Д. Окунева баштаан 9 кижи составтыг комсомолчу бригада эки ажылдап турар. Комсомолчулар Бавыл, Көк, Лопсан олар хүн нормазын үргүлчү 110—140 хуу чедир күүседип турарлар. Ол ыышкаш депутат эш Чыртык сиген сараатаар нормазын 130—165 хуу күүседип турар.

Сессияга санал берип үве чугаалаан депутаттар колхозта мал чеми белеткээр ажыл кончуг багай чоруп турарының дугайын чидни-биле шүгүмчүлээннер. Чүл дизе, колхоз кежигүннериниң үчёдунда турар 18 кижи колхозтан кандыг-даа шөлээ чөпшээрел чокка боттарының каратуразы-биле колхоз бүдүрүлгезин каапкаш өске бүдүрүлге черлеринде барып ажылдап киргилээн. Оон аңгыда 12 кижи шуут ажыл кылбайн турар. Ынчаарга сигенде ажылдап турарларның барык 75 хуузу күш-хүнүн чедир ажылдап албайн турар. Сиген кезилдезинге баш удур белеткелди багай чоруткан-ының хараазы-биле сиген кезер 7 машиналарның чүгле 3-жү, 6 аът дырбааштарының 4-түү ажылдап турар. Ол ыышкаш ажыл аттарының күш-дөнгели база багай болуп турар. Колхозчулар Аян-Доржу, Доржу, Мартыгыр, Дижек-Доржу олар колхозтуң ажыл аттарын мунуп алгаш аалдар кезип шаап турда колхоз баштаар чери кандыг-даа хемчег албайн турган. Колхозка бо чылын уруглар яслизи тургузар деп план турза-даа, ол күүсетинмейн барган ужурунда уруглар-лыг колхозчу хөөжүм чоруп турарын сессиядан илереткен. Ынчангаш план ёзугаар районга ниитизи-биле 390000 пуд сигенни август 5-тен этирбейн ыяавыла бүрүн белеткээринче колхозтарны болгаш ажыл-агыйларны мобилизастаарын сессия райкүүскомга дааскан.

Оон ынай область күүскомунуң шиитпиринде айыткан бүгү четпестерни дүрген узуткаар болгаш районнуң көдээ ажыл-агыйын, культур тургузуушкунун бүгү тала-биле хөгжүдеринче, районда аныяк колхозтарны организас ажыл-агый талазы-биле быжыглаарынче угланган тодаргай шиитпирни сессия хүлээп алган.

МИЖИТ.

Илерээн четпестерни дарый узуткаар

Чоокта чаа болган Тожу район Совединиң IV сессиязынга райкүүс комнуң ажылының дугайында облкүүскомнуң шиитпирин болгаш районда сиген кезилдезинин чоруп турарының дугайында айтырыгны чугаалашкан.

Тожу район күүскомунуң багай ажылының дугайында область күүскомунуң үндүрген шиитпирин райкүүском даргазы эш Эректол сессияның киржикчилеринге таныштырбышаан область күүскомунуң ол шиитпиринде айыткан хамык четпестерни бадыткаан болгаш районнуң ажыл-агыйында болгаш культура хөгжүлдезинде улуг четпестерни боду көрбейин, ону херекке албайн турганын миннип чугаалаан. Оон ынай районнуң чамдык албаниң темпизи ам-даа кошкак, кончуг организациялары, оларның удуртукчулары, ылаңгыя районнуң улус өөредилге килдизи (эргелекчизи Анай-оол), райпо (даргазы Спирин), райзо (даргазы Оранский) оон-даа өске организациялар четпес ажылдап турарын илередип, эш Эректол шүгүмчүлээн.

Бо айтырыгның дугайында сессияга 6 кижи санал шүгүмчүлел бергеннер. Оларның аразындан райзо даргазы Оранский болгаш райпо даргазы Спирин олар илеткелчиниң болгаш санал берген депутаттарның шүгүмчүлелинге удурланып, харын боттарының ажылында бар четпестерни янзы-бүрү чылдагааннар-биле чаарын оралдажып турганнар.

Районда мал чениниң белеткелиниң темпизи ам-даа кошкак, кончуг рээженнер база ажылдап шыдаваан турар.

Бо бүгү чоруктар колхозтуң мал чеми белеткээр болгаш өске-даа бүгү ажылдарын шынаржыдып чорударынга улуг шаптыктарны таварыштырып турар деп тус-тус санал берген депутаттар шүгүмчүлээн.

Ийи дугаар айтырыгның талазы-биле илеткелди суму . Совединиң даргазы эш Доржу кылган. Илеткелчиниң чугаазы болгаш санал бергеннерниң айтып турары-биле алырга, школаның бүгү септелгезин кылып күүседири-биле районо-дан 19.200 рубльди алган хирезинде мынчага чедир школаның септелгези кончуг оожум чорүп турар. Септээри-биле көрдүнген 22 парталар, 8 сандайлар, 4 печкалар, 3 столдар ам-даа кылдынмаан. Школаның крышазы болгаш дээвири манзабиле кактынмаан, башкылар чурттаар ийи өрээл бажыңның ханалары безин тургустунмаан турар чоруктарны сессия буруу шаап көрген.

Үстүнде айыткан четпестерни дарый узуткааш, сиген белеткелин болгаш школа септелгезин дүрген доозар дугайында тодаргай хемчеглер ап ажылдаарын сессия колхоз баштаар черинге болгаш суму Совединиң даргазынга дааскан.

М МААДЫР-ООЛ,
ВЛКСМ Чаа-Хөл райкомунуң секретари.

Техниктиг каадырларны белеткээринче онза сагыш салыр

Колхозтарга техника билир, доктаамал каадырларны белеткеп алыры ам бо үеде чугула айтырыг болуп турар. Улуг-Хем районнуң колхозтары 1949—1950 чылдарда кол нуруузу бир-бир чүүк машиналарын алган турган. Хамыктың мурнунда автомашиналарны кам чокка эдилеп турарының уржуундан машиналар үрелип, оон ажыглалга кирбейн турар фактылар бар.

Мичурин аттыг колхоз 1950 чылда «ГАЗ—51» деп автомашина садып алган, амдыгаа чедир анаа доктаамал чолаачы тып ап шыдаваан, моон мурнунда машина чолаачызынга Зиместьев деп чолаачыны киирип алган болза-даа, ол үш ай ажылдааш үнген. Оон соонда колхозтуң баштаар чери чолаачы Бэвуун-оолду ажылга хүлээп алган, ол чолаачы бо чылдың апрель айга чедир ажылдааш, база-ла ажылындан халашкан. Ам бо үеде колхозтуң автомашиназы кандыг-даа ажыглалда кирбейн, колхоз суурунда дыка үр анаа туруп турар. Машинаны мурнунда чолаачылап турган кижилер бертип үреп турган үүл база бар. Хамык ужур болза, колхоз бодунга доктаамал ажылдаар чолаачыны белеткеп албаанында.

Киров аттыг «Искра», Ленин аттыг колхозтарда автомашиналар чыл эгезинден бээр амдыгаа чедир ажыглалда кирбейн, үрелик туруп турар. Районнуң иштинде бир-даа колхоз чолаачылар өөредип, белеткеп албаан чорук четпес болуп турар. Чамдык колхозтарның баштаар черлери ажылга кижилерни хүлээп алырда, оларны өөренип көрбес, ажылга ызырынмас, арагачы, чурум чок чолаачылар хүлээп алыр үүлдер бар. Ол кижилер колхозтуң ажылын ак-сеткилдиг кылбас, машина үрээр турган. Ынчангаш колхозтарның баштаар черлери моон соңгаар чолаачы каадырларга эн эки шыдамык кижилерни белеткеп алыр дээш онза кичээнгейин салыр херек.

М. БЮРБЮ,
Шагаан-Арыг МТС-тиң комбайнёру.

КОММУНИЗМНИН УЛУГ ТУДУГЛАРЫ

Кол Туркмен канал

Эрте-бурунгу туркмен улустуң үлегер сөзү: «Суг төнген черге чер төпер» — дээр турган. Ам болза, туркменнер: «Суг тывылган черге чер төрүтүнер» — дижир апаар. Чүге дээрге, совет кижилерниң кылып турар күчүлүг хеми — Кол Туркмен канал үнүш чок курган черни чечектелдириптер. Кол Туркмен канал Кара-Кумнарның үнүш чок курган черин 1100 километр кежилдир кылдынар. Ол каналдан суггарылганың болгаш суг долдурарының улуг-улуг магистральдиг каналдарын казып үндүрер болгаш оларның узуну 1200 километр болур. База сугну 1000 километр черге хоолайлар дамчыдып бүдүрүлге черлерин болгаш чурттакчы черлерни суг-биле хандырар. Каналдың тудуунга плотиналар, шлюзтар, гидроэлектростанциялар болгаш күштүг насостар тудары кирер. Ол тудугларның кол нуруузу чайгы үеде ам-даа теве-биле чорувас болза, элезиннерден үнүп шыдавайн баргы дег коргунчуг элезинниг курган ховунуң ортузунга тутунар.

Кол Туркмен каналдың суглары элезинниг курган ховуну өскерилдирер. Ол суглар, улуг-улуг суггаттыг чер ажылын тургузарынга, одарлыг черлерни сугландырарынга дузалаар болгаш суг хандырылгазынга, ногаан үнүштер өстүрүнге, электрофикацияга ажыглатынар.

Аму-Дарья хемге Тахиа-Таш плотиназының чанынга болгаш Узбойнуң плотиналарының чанынга үш гидроэлектростанциялар тутунар. Оларның ниитизи-биле шинчилетинген чүс мун киловатт күжү элезинниг курган ховуларны суггатталдырганының ачызы-биле кончуг байлактыг болу бээр черлерде үлетпүрлерни болгаш чер ажылдарын энергия-биле хандырар.

Аму-Дарьяның аскында энергетика талазы-биле чедимче чок районнарның экономиказының хөгжүлдезин Тахиа-Таштың гидроэлектростанциязы хандырар.

Копет-Даг болгаш Улуг Балхан дагларында районнарда суг агып шыдавас даг эдээ участоктарынче сугну машина-биле көдүрерин Узбойнуң ийи гидроэлектростанциялары хандырар. Суг чүгүрер адырлыг хоолайның суг чүгүртүр ажылын ол станцияларның энергиязы хандырар. Элезинниг курган ховуларда хоорайлар болгаш суурлар «ак хөмүр» — деп эң-не чиик өртектиг электроэнергия-биле электрофикашиялатынар. Суггарар черлерни болбаазырадырының аар ажылдары бүрүн механизастатынар.

Кол Туркмен каналдың адырылбас кезээ болза, ниити узуну мун километр суг чүгүрер хоолайларның адырлары болур. Ол болза, үлетпүр черлерин, демир-орук транспортун болгаш Барыын Туркменниң чурттакчы черлерин ижер суг болгаш техниктиг суг-биле хандырарын болдурар.

Суг чүгүрер хоолайларның дузазы-биле чүрттакчы чонну болгаш ажыл-агыйны дус чок арыг суг-биле хандырары элезинниг курган ховуларда амыдыралдың байдалын үндезини-биле өскертир.

Сөөлгү он чылдар иштинде чоруткан ажылдарның түннелинде Барыын Туркменге чүс-чүс километр черлерге демир-орук ыяш доскаарларынга суг дажыглап тургулаан «суг сөөртүр поездилер» ам көзүлбестээн. Далай суунуң дузун аңылап арыглааш, хоорайларны суг-биле хандырып турган бүдүрүлгелер база-ла узуткатынар. Дус чок сугну далай ындындан пароходтарга эккелгеш, ону ырак аалдарже тевелерге чүдүрүп чедирер чорук база-ла соксаар. Ол бүгү тоолчуруу ыышкаш апаар.

Чеди, сес чылдар эрткен сөөлүнде улус боттарының бажыннарында краннардан агып турар арыг сугну ажыглап тура, ол районнарга демир-хумун ишти дус чок арыг суг ам-даа кайы хире үнелиг турарын арай боорда сактыр апаар.

Кара-Богазтың эриктерин долгандыр экспедицияга чорааш, кижиниң кадыынга хоралыг сульфаттыг сугну бир ай иштичде ижип келгенимни билир мен. Чүгле бир ай болганда биске доскаарларда дус чок сугну шаландага (тайыс дүптүг улуг хемелерге) эккелген. Ол сугну Бакудан пароходка эккелгеш, оон соонда шаландага чүдүрүпкен, ол шаланданы күскү шуурган Кара-Богаз-Хөлге ийи неделя иштинде «чайгап» келген. Оон соонда ол суг эрик кырынга ийи неделя иштинде чыткан, чүге дээрге, бис ону манап чорааш ээлчеглиг чоруувусче чорупкан бис. Чеди чыл эртерге бо черлерге улус, суг чүгүрер хоолайлар дамчыштыр келген дус чок арыг суг-биле үзүктел чок хандыртынар апаар.

Кол Туркмен каналдың сугларының кол нуруузу Мурнуу-Барыын Туркменниң болгаш Аму-Дарья аскының аңгы үеде ажыглатынмайн турар черлерин суггарар.

Аму--Дарья алдыы уннуу болгаш аскы шагдан тура суггартынып турган. Ындыг-даа болза, ол, эриктерин буза шаап кааптар, каналдарның өөштерин үреп кааптар болгаш бодунуң уннуун каш-даа катап үрээн шакпын хемден хамааржып турган. Тахиа-Таштың плотиназын кылыптарга Аму-Дарьяның унну шуут доктаамал болу бээр болгаш 800.000 гектар чедир черни суггарып болур апаар ийикпе азы ында бар турар тарылга шөлүн үш дакпыр улгатырыптар.

Чаа улуг суггат черлери хемниң аскының оң талакы эриктеринге үш кол улуг черлерге турар: Чимбай хоорайның соңгу талазындан Аралчанынга, Тахтакупырга болгаш хем аскының мурнуу-чөөн кезиинде ам бо үеде тулааланган черлерге болур. Суггаттыг чаа районнар Аму-Дарьяның солагай талакы эриинге Аму-Дарья-биле Усть-Урт деп бедик черниң аразынга—хем аскының соңгу районнарындан Куня-Дарьяга чедир болгаш оон ынай мурнуу чүкче Заунгус Кара-Кумнарының бедик черииң барык эдээнге чедир чаты бээр. Аңаа дүрген быжар хөвең, рис, кызыл-тас, виноград, үстүг болгаш чимистиг культуралары, база люцернаны тарыыр. Бүгү делегейге люцерна үрезини берип турар Аму-Дарья алдыы уннуунуң ажык-дузазы санап четпес улгадыр. Торгу ажылы база-ла улуг хөгжүлделиг апаар.

Ам бо үеде 10.000 хире гектар суггаттыг черлерлиг Мурнуу-Барыын Туркменге 500.000 гектар чер суггаттыг апаар. Туркмен каналының суглары Копет-Дагның соңгу эдээ-биле Арчман демир-орук станциязының районунга чедер деп турар. Аңаа келир үеде Улуг Каракум каналының сугларын чедирер. Ол канал Мурнуу-Чөөн Кара-Кумнарны кежилдир, Мургаб болгаш Теджен хемнериниң аастарын дамчыштыр, Копет-Дагның эдээ-биле Ашхабадче болгаш оон ынай соңгучөөн чүкче шөйлүр. Кара Кумнарның элезинниг курган ховуларынычы бүгү-ле чүктеринден каналдар болгаш хемнер куржалып келир.

Мурнуу-Барыын Туркменниң климады чымчак. Оон мурнуу районнарынга соок болза, Кара далай эриктеринде Батуми районундан эвээш болур, ындыг-даа болза, хар-чаш кын чылда чүгле 150 миллиметр чаар. Ындыг болганда аңаа хүнге ынак, ындыг-даа болза, агаарның шыгын эвээшти хереглээр субтропик культураларын өстүрүп болур.

Балхан чаныың районунга колдуунда хоорай чаныың ажыл-агыйын тургузар деп турар, оон өске шөлдерге узун хылдыг хөвең, сад культуралары болгаш үстүг үнүштер тарыыр. Аңаа оон ынай цитрустуг культуралар болгаш каучуктуг үнүштер тарыыр деп турар. Кызыл-Атрек дуржулгалыг станцияның шинчилээни ёзугаар алырга эң-не мурнуу чүгүнге финиктиг пальмалар үнүп болур.

Кол Туркмен каналдың сугларыбиле суггартынар районнарга өстүрер хөвең болза, бүгү-ле Египеттин бээр хөвениинден хөй болур. Оон аңгыда каналдың суглары элезинниг курган ховуларның чеди миллион гектар чедир одарларын сугландырар.

Аму-Дарьяның алдыы уннуун улуг-улуг черлерин болгаш Копет-Дагның элээн хөй оргу черлерин санавас болза, каналдың ортаакы кезээнде чыдар черлер көдээ ажылагый культураларынга ындыг-ла таарымча чок болуп турар. Узбойнуң төөн чүгүнде Кара-Кумнарның элезинниг курган ховузу туруп турар, а барыын болгаш соңгу чүгүнде элээн бедик чер болгаш Соңгу-Барыын Туркменниң «Узбой ындының стол хевирлиг каташкак району» деп адаар чавыс даглары бар. Ол элезинниг курган черлер шагдан тура мал ажылынга ажыглатынып келген. Ында турар мал бүдүн чыл иштинде одар-биле хандыртынган. Усть-Урт деп бедик чер болгаш оон кавызында мурнуу чүгүнде бедик чер болгаш чавыс даглар колдуунда күскү, кышкы одарлар болуп, а Копет-Дагның даглары часкы, чайгы одарлар болуп турар. Ындыг-даа болза, элээн хөй районнарда суг четпестиң хараазы-биле агаар бойдустуң байдалын ону чангыс-даай ажыглатырбайн турган. Чеди миллион гектар черни сугландырары мал ажылының кончуг улуг көдүрлүүшкүнүн хандырар.

Элезинниг курган ховуларны сугландырарының планы болгаш ону мал ажылының хереглелдериниге ажыглаары элээн хөй ажылдар чорударын негеп турар. Узбойну дургаар 30.000 гектар черни суггарар участоктар көрдүнүп турар. Олар болза, мал ажылдыг ажыл-агыйларның чер ажылдыг базалары болур. Ол-ла сорулга-биле Узбойнуң кавызында дыка хөй ооралтарны суггарар, ол болза, мал ажылынга хереглетиннер немелде чемни бээр.

Каналдан суг дамчааш, чер иштинде суглар дус чок болуп арыглатынган черлерге механизастатынган кудуктар тудары көрдүнүп турар. Элезинниг курган ховуларның чамдык районнарынче Кол Туркмен каналдан боду агар-даа механиженер-биле суг аксыр, суг долдурар тускай каналдар тутунар. Дыгылчак дой довурактыг черлерге—тагырларга ук черлериниң чаашкын-харын ажыглап, дустуг кудуктарны дус чокталдырар болгаш улуг эвес хонуларны, бахчилерни суггарарынга ажыглаар. ССРЭ-ниң эртемнер Академиязының география институдунуң чогаадып кылган аргазы ёзугаар чер иштинин дустуг сугларын соолдуруп турган, дус чок арыг суглар кылыр. Элээн хөй районнарга артезиан кудуктар кылырын төлевилеп турар. Ол болза, мал чениниң туруштуг баазазын тургузарын болдурар болгаш мал ажылының продуктулуун дүрген бедидер.

Кол Туркмен каналдың тудуушкунунуң түннелинде Каспий далайдан Аму-Дарьяга чедир бүгү черлерге суднолар оруу ажытынар. Ол сорулга-биле плотина санынга (Тахиа-Таштың, үстүү болгаш алдыы Узбойнуң), база каналдың далайже кирер аскынга шлюзалар кылыр. Ол черниң суг транспортунуң улуг эвес суднолары суг чаяр каналдарның элээн хөй кезиинге-даа чоруп болур апаар. Кель-Кор кужурунуң районунда элезинниг курган ховуну сугландырары, хөрзүнүг хат алырын улуткаар, элезиннерни быжыглаар болгаш ол районну ногаарартыр.

Чазактың доктаалы ёзугаар чер бүрүн (каналдарны дургаар, чаа суггат черлериниң кызыгаарларынга, үлетпүр черлерин болгаш чурттакчы черлерни долгандыр) ыяш болгаш чадаң үнүштер тарыырын төлевилээн. Элезиннер чок районнарга суггарып турган азы чоок черлерде чер иштинин суун ажыглап турган, калбаа ортумзабиле 100 метр дилиндек черлерге янзы-бүрү дыт ыяштарны тарыыр. Элезинниг черлерге черниң байдалын хамаарыштыр ыяш тарылгазы элээн чиңге дилиндек черлерни эжелээр. Чамдык черлерге ыяш тарылгазының орнунга ийи километр суггат чок дилиндек черлерге саксаул болгаш чадаң үнүштер тарыырын төлевилеп турар, оон ындынга ыяшты кестирбези-биле камгалаар болгаш бар турар үнүштү малга одарлатпазы-биле камгалаар калбаа үш километр дилиндек чер бар болур.

Ол бүгү болза, каналды болгаш оон тудугларын элезин дуй алы бээринден камгалаар ужурлуг. Үнүш чок тазарып калгылаан элезиннерни (Биче Балхан даглары-биле Узбой аразы, Улуг Балхан даглары-ның мурнуу эдээ болгаш Нефте-Даг районунуң бедик черлери) саксаул ыяшбиле быжыглаар деп турар. Улуг болгаш Биче Балханнар аразында районга хову камгалаар ийи калбак ыяш тарылгазы кылыр деп турар. Калбак чер бүрүзүнде-ле үш дилиндектиг болур болгаш дилиндектиң калбаа 60 метр болур. Оон аңгыда ыяш тараан дилиндек черлер суггаттыг черлериниң кыдыгларынга болгаш чурттакчы черлерни долгандыр болур.

Үнүш чок курган черге чартык миллион гектар черге чаты бээр чаа ыяштың кончуг улуг ажык-дузазы мындыг: улуг сагыш салыышкынының түннелинде Красноводск хоорайга хензигийне сквончиг тарытынган. Ында чүгле гребенщик деп үнүш болгаш кужурлуг черден үнер кара саксаул үнүп турар. Кол Туркмен каналдың тудуушкуну доозулган өөлүнде, чурттакчы чону, кандыг-даа үнүш көрбес районнар, бичии уруглары кажан-даа ыяш бүрүзү көрүп көрбээн районнар сугну алыр, а сугбиле кады садтарны, сессерликтерни болгаш парктарны алыр.

Бо хүннерде кышты өтүр ажылдап келген шинчээчилерге чаа-чаа дыка хөй эртемдээннер болгаш шинчээчилер экспедицияларының отрядтары катышкан. Улуг-улуг коллективтерниң күжү Кол Туркмен канал үнүш чок курган черни өскертиптериниң бүгү-ле кол айтырыгларын техника талазы-биле шиитпирлептерин күске чедир шыдаптар.

Каналдың эге тудуу Тахиа-Таш плотиназынче болгаш гидростанцияже чорудар чүүктер хүннүң-не бүгү Совет Эвилелинден шуужүп кээп турар. Бүгү улуг совет чурт Кол Туркмен каналды тудуп турар.

Б. ФЕДОРОВИЧ,
ССРЭ-ниң эртемнер Академиязының география институдунуң эртемниг улуг ажылдакчызы.

Чаа өөредилге чылынга школаларны бүрүн белеткээри—бүгү ниитиниң херээ

Школа септелгези удавас доостур четкен

Сүт-Хөл районнуң Киров аттыг колхозунда чаа өөредилге чылынга уткуштур школа белеткелиниң чоруп турар байдалы болза, узун дурту — 22 метр, дооразы—10 метр чаа школаны тудуп, ында 14 бызаңчылар доктаамал ажылдап, ол тудугну эш Таспаяк удуртуп турар.

Бызаңчылар чаа школаның ханазын тудуп дооскан, ам ооң үстүкү дээвиирин болгаш шалазын удавас кылып доозар. Ооң иштинде бир улуг өрээлдиң үстүкү дээвиирин болгаш шалазын хап дооскан. Бызаңчылар Санчай-оол, Оспан-Хаваа, Көшкен-оол олар кызымак ажылдап, тудуг ажылының нормазын 125 хуудан ажыр күүседип турар.

Школачылар М. Кертик-оол, О. Хөөкүй-оол олар чаа школаның доразын, ооң кырын довуракта доосканнар. Школачылар бызаңчыларга дузалажып, манза ыяш харыылдап турар.

Эрги школаның бажыңының септелгезинде 10 бызаңчылар үргүлчү ажылдап келген. Сес өрээлдериин штукатуразын каккаш, малгаштаан. Септезе чогуур 4 печкаларны септеп дооскан. Школаның 2 өрээлдерин чугайлаан, оон өске өрээлдерин ам удавас чугайлап алыр. Ол септелге ажылынга Мыйток, Кара-кыс олар идепкейлиг ажылдаан. Бо үеде школаның ниити септелгези доостур чыгап турар.

О. АЛЕКСАНДР.

Чаа өөредилге чылынга белеткелди эки чорудуп турар

Барыын-Хемчик районнуң Эргиг-Барлык чеди чыл школазы (школа директору эш Макар, тудуг бригадири эш Очур) школаны чаа өөредилге чылынга бүрүн белеткээринче улуг кичээнгейни салып, эрги школаның септелгезин эки чорудуп келген. Эрги школаның иштин штукатуралап кылган. Чаа тудуп тургускан школаның иштин малгаштап чугайлаары база доозулган. Эрги, чаа школаларның печкаларынга хереглетинер туйбуну туйбу бүдүрүлгези эки күүседип келген. Туйбу бүдүрүлгезинде 25 комсомолчулар ажылдап турар. Олар бичии уругларның школазынга хереглетинер туйбуну күүседиринге сорук киргеи ажылдап турганнар.

Тудуг материалдарынга хереглетинер ыяш материалды тайгадан сөөртүр хүлээлгени «Большевик» колхозтуң чолаачызы Шырып эки күүседип турар. Ол ышкаш школа септелгезинде ажылдап турар комсомолчу кыстар Чепке, Көк-кыс, Долгар, Боралдай болгаш өскелердаа идепкейлиг ажылдап турар.

Эрги школаның септелгезин болгаш чаа школаның тудуун эки шынарлыг кылдыр кылырынче школа директору Макар улуг кичээнгейни салып, тудуг ажылын шак графиги ёзугаар кылдыртып турар.

Х. КАРА-ООЛ.

Школаларга шефтээшкин

Өвүр районнуң Солчур сумузунуң Ак-Хемде школа септелгезин август 1-де бүрүн доозары-биле ол школаның ажылчыннары болгаш ол суурнуң чурттакчызы 18 хереженнер чоокта чаа 5 хонук иштинде шефтээшкин ажылын кылып эртиргеннер. Шефчилер башкылар чурттаар 4 бажыңнарны, 4 өрээл интернатты болгаш дөрт классты база столоваяның ийи өрээлин малгаштап, чугайлаарын бүрүнү-биле доостан. Оон аңгыда школаның өске-даа аар-саар септелге ажылдарын ол шефчилер кылып күүсеткен болгаш класстарга сандайларны, парталарны белеткеп салып каан.

Шефчилериң иштинден 64 харлыг Докпак угба болгаш Базыр, Долгаш, Чинмээдей болгаш өскелер-даа боттарының хүлээнген ажылын эки күүседип, кызымакай ажылдааннар.

В. КАРА-ООЛ.

Утундурган тудуг

Барыын-Хемчик районнуң Аскы-Барлык суму Советиниң даргазы эш Чыргал чогуур удуртулгазын хандырбайн келген. Аскы-Барлык сумуда школа назылыг уруглар хөй, ынчаарга оларның олурар оран-бажыңы чедишпейн турар деп чүве билдингир турбужа, интернат тудуун чорутпаанны дыка четпес. Ам сорулга болза, чаа интернатты тудуп тургузарының хемчеглерин чорудар херек.

К. СААЯ.

КОЛХОЗ ТУДУУНДА

Тудуг планын ажыр күүседир дээш

Чөөн-Хемчик районнуң Чыргакы сумузунда Калинин аттыг көдээ ажыл-агый артели организастанып тургустунганындан бээр бир чыл чаа чедип турар. Колхоз баштаар чери бо чылын бүгү колхозчуларның 50 хуузун суржун чуртталгаже киирер дээш бүгү-ле хемчеглерни ап турар.

Колхозтуң тудуг бригадазында бүгү колхозчуларның 30 хуузу ажылдап турар. Колхозтуң тудуг ажылынла 15 ажыл аттарын тускайлап берген.

Колхоз бүдүн чылдың иштинде күүседири-биле планда көрдүнген 15 чуртталга бажыңнарывың дөжээн, ханаларын адакы болгаш үстүкү оргаларын салырын чайның кыска хуусаазының иштинде күүседип алган, ам ол бажыңнарның иштики аар-саар дериг херекселдерин кылып дооскаш 15 колхозчу өг-бүлелерин чаа бажыңнарже көжүрүп киирериниге белеткээр деп турар.

Оон аңгыда колхоз суурунда 60 инек кирер чаа кажаавың болгаш куш фермазының тудуунуң ханаларын салырын дооскан, дайгада 5 муң санныг бажың ыяштарын чонуп дооскан болгаш үш муң санныг кылын манзаларны дилгеш белеткеп кургаткан. Оон аңгыда туйбу кылыр чаа бүдүрүлгенин сарайын кылып дооскан болгаш ам туйбуну бүдүрүп үндүрүп турар.

Колхозтуң тудуг бригадири эш Д. Седен ол ажылды эки удуртуп турар. Тудугжулар эштер К. Лосан-оол, К. Докпал, Д. Дамбаадан, М. Даҗы-Намчал, М. Калындуу, М. Чола олар боттарының хүн нормазын 150—200 хуу күүседип турарлар. Манза дилеринде ажылдап турар эштер М. Лопсан-Доржу, К. Мажаа, К. Комбу, К. Шагдыр олар бөза хүн нормазын 150—175 хуу күүседип, эки ажылдап турарлар. Бодунуң аныяк колхозунуң тудуг суурун сайзырадып алыр дээш эр, херээжен колхозчулар бүгү күштерин харамнанмайн ажылдап турарлар.

К. ДОСТАЙ-ООЛ.

Колхозчу тудуг ажылын улам күштөлдирер

Бай-Тайга районнуң Сталин аттыг көдээ ажыл-агый артели чартык чылдың дургузунда тудуг суржулга талазы-биле элээн чедишкинни ни чедип алган.

Бо чылын 19 чуртталга бажының бүрүн тудуп доозар турган, ам херек ырында чурттаганын 5 бажының дооскан ийикпе, он бажының адакы, үстүкү шалазын салып дооскан, чүгле крышазы артып калган. Тайгага 5292 чудук белеткээр планын ажыр күүседип, 7500 чудукту белеткеп, ак оруктуг черде сөөртүп белеткээн. 30 тонна чугай белеткээр турган 49 тоннаны белеткээн. 75 муң туйбу белеткээр планының чартык хуузун күүсеткен.

Тудуг ажылында 6 хирээлиг 14 кижи ажылдап турар, алды тергелиг аттар үзүктел чок чоруп, тудуг материалдары сөөртүп турар.

Колхозчу тудугжуларның иштинде мурнакчылар көвүдеп турар. Ыяш диликчилери Чөгээ, Чүлдүм, туйбучулар Нартай, Алдай-Белек ышкаш эштер хүн бүрүнүң нормазын үргүлчү ажыр күүседип, мурнакчылар болуп турар.

Тудуг ажылының талазы-биле эвээш эвес чедишкиннер бар-даа болза, ниитиниң мальның тудуглары чорувайн турар. А тудугла ажылдап турарлардан чамдык эштер ажылче үнмейн, ажыл шагы үскүлеп турарлар.

Колхозчу тудуг ажылдарын чангыс талалап көрбейн, ниитизи-биле удуртуру колхоз баштаар черден негетинип турар.

С. КҮДЕРЕК.

Колхозчу суур өвүп турар

Бии-Хем районнуң Баян-Кол сумузунда Сталин аттыг колхозтуң тудуг бригадазы боттарының мурнунда салдынган сорулгаларын чедишкиннг күүседип турар.

Баян-Колдуң Ооруг деп черинге ийи чыл бурунгаар чаңгыс-даа бажың чок турган болза, ам колхозтуң чаа сууру ында шапкыны-биле өзүп турар. Чүгле эрткен чылын аңаа 12 чаа бажыңнарны немей туткан болгаш 16 эрги бажыңнарны көжүрүп эккеп тургускан. 1951 чылдың эгезинден бээр амга чедир ында база 9 чаа бажыңнар болгаш 4 эрги бажыңнар немей тургустунган.

Тудуг бригадазында бызаңчылар Тас-оол, А. Биче-оол, Норбужук олар хүн нормазын 120—150 хуу күүседип турарлар.

Колхозта тудуг ажылынче (колхоз баштаар чериниң даргазы Лопсан) четпес сагыш салып турарын демдеглээр херек. Ылаңгыя бызаңчыларны чепсек-херексел, аъш-чем-биле багай хандырып турар.

Б. БАГЫТ-ООЛ.

Украинаның мурнуу областарының МТС-териң болгаш совхозтарының база колхозчулар күрүнеге тараа дужаалгазын хуусаа бетинде эрте доозар дээш хүлээлгелерни алганнар.

Чурукта: Березовскийниң күрүне элеваторунда Одесса областың районнарының тараа чүдүрген машиналары.

Чуруу **А. Фатеевтии.** СЭТА-ның пресслишези.

Көдээ ажыл-агый машиналарының септелгезин дүргедедир

Күскү тараа ажаап алыышкының чидириг чокка чедишкинниг ажаап алыры, көдээ ажыл-агый машиналарының септелгелерин бүрүн доозуп, четчир санныг машиналар-биле хандыртынганындан өнза хамааржыр.

Улуг-Хем районнуң Чааты сумузунда Киров аттыг көдээ ажыл-агый артели (даргазы эш Андросов, партия эге организациязының секретари эш Сүктер-оол) күскү тараа ажаап алыышкынының машиналарының септелгелерин кончуг оожум темпилиг чорудуп турарлар.

Тараа ажаар машиналарның 4 аппараттары бүрүн септетинген, 4 самосбросказларның ийизи кылдынган, 5 сортировкалар, 2 триер, 20 тергелерниң кол септелгелери кылдынмаан.

Көдээ ажыл-агый машиналарының бистери, бис дөстеринге хереглээр тулка холалары, бис дөзүнүң базырыглары, септелгеге хереглээр демирлер, машиналарның ыяш кезектеринге хереглээр ыяш материалдар белеткетинмээн. Дарганнар болгаш дарганнаар черинге белеткээн четчир санныг хөмүр ам-даа четчелетинмээн. Аттың дериг херекселдери чедишпес болгаш септелгези чорутунмаан. Тараа кезеринге хереглээр 12 машиналарның септелгелери четче эвес болуп турар.

Септелгеде машиналарның чок үүрмек кезектериниң дугайында колхозтуң баштаар черинге 2 удаа бижимел негелдерни, аас-биле сан чок айтырыгларны дарган эш Конгар хөй удаа тургузуп келгениндеи кандыг-даа түннел болбаан. Көдээ ажыл-агый багажаларының септелгезин бүрүн болгаш күскү тараа ажаап алыышкынынга үлегерлиг белеткенинче улуг кичээнгейни салыры колхоз баштаар черинден негетинип турар. Ынчангаш тараа ажаап алыышкынынга белеткелди шалыпкын чорудуп, дүргеп доозар херек.

Х. ТЕМБИРЕЛ.

Эки ажылдыг бригада

Кызылдың автотранспорт конторазында улус даҗыыр чинк машина бригадазы бар. Ол бригаданың бригадири Филипов бригаданың кежигүннерин эки удуртуп турар. Оон түннелинде июнь айның планын күүсеткен.

Ол бригадада чолаачы Петроченко бодунуң хүлээлгезин эн эки күүседип келген. Ынчангаш автотранспортта профэвилелиниң комитеди эн эки чолаачы деп атты Петроченкога тывыскан.

Ол бригада чыл планын хуусаазының бетинде күүседир деп хүлээлгени алган, ынчангаш ол хүлээлгезин эки күүседип турар. Оон баштайгы түннели болза, бригада июль айның планын 14 хонук иштинде 114 хуу күүсеткени болур. Ол үениң иштинде 33 литр кывар материалды камнап алган.

Ол бригаданың кежигүнү кижи бүрүзү бүдүрүлге планын ай санында 150 хуудан куду эвес күүседир деп хүлээнгеннер.

А. КОВАЛЕВСКИЙ.

Саарылга планын ажыр күүседкен

Улуг-Хем районнуң Ленин аттыг көдээ ажыл-агый артелинде райпонуң киоска садыгжыгажы (эргелекчизи К. Тамдын-оол) ай санында 15 муң рубльдиң бараанын садып саараар турган, бараан саарылгазының планын эрткен үш айларда долдур болгаш ажыр күүседип алган.

Киоска садыгжыгаш үш айларда 47 муң 694 рубльдиң бараанларын саткан, оон ынай 416 рубльдиң өлүктерин садып алгаш, райпога дужаап киирген. Киоска садыгжыгаш болза, хүн-бүрүде хереглетинер чугула барааннар-биле колхозчуларны эки хандырып келген. Садыгны улам калбартыры-биле оон чаа оран-бажыңын белеткеп турар.

Хемчег алза чогуур

Эрзин райпонуң улуг бухгалтери Кочкин бодунуң хүлээлгезин ак-сеткилдиг күүсетпейн, үргүлчү арагалап туруп берген. Кочкин ажыл шагында үргүлчү эзирик ажылдап, даанды-ла прогулдап турар.

—Ажыл шагында чүге арагалаар силер, албан черинге чүге элээр ажылдавас кижи силер — деп айтырарга:

—Мен бодумну бодум билир мен— деп харыылап турар. Райпонуң баштаар чери Кочкинни эдип алыр дээш осн-биле каш удаа чугаалажып, ону хемчег ап келген, ынчалза-даа, ол эттинмейн турар. Кол бухгалтер Кочкин ындыг байдал-биле харыысалга чок ажылдап турда, райпонуң хөй миллион рубль өртектиг материалдарының документилерич аңаа кадагаладыры берге болгаш райпонуң учёт, отчёдун тодаргай кылып алыры болдунмас деп чүве кымгадаа билдингир.

Моон мурнунда Кочкин Барыын-Хемчик районунга ажылдап тургаш, база-ла үргүлчү арагалааш, ук ажылындан үнген. Кочкин бодунуң четпестерин, буруузун билинмейн турар. Ынчангаш райпонуң кол бухгалтери Кочкинни шыңгыы хемчег алыры негетинип турар.

ДОГУЙ-ООЛ.

Колхозчуларның чурттал га бажыңнарының тудуунга эгитинмес болгаш узун хуусаалыг чээлини канчаар алырыл

Ленин—Сталинның улуг партиязы бистиң чуртувустуң күш-ажылчы бүгү тараачыннарын аас-кежиктиг колхозчу амыдыралдың оруунче киирген.

Тывага Совет эрге-чагырганы тургусканының чылдарында көдээ ажыл-агыйда үндезин өскерилгелер болган. Шаанда хожудангай көөшкүн чораан ажыл-агый чедишкиннинии-биле коллективтиг улуг ажыл-агый болуп чаартынып турар. Арат болгаш тараачын ажыл-агыйларның 62 ажыг хуузу колхозтарда катышкан. Көдээ ажыл-агыйда күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң, колхозтарга кирген болгаш суржун чурттал гага шилчээн араттарның материалдыг чаагайжыдылгазының болгаш культуразын экижидериниң чугула үүлү болза, оларга чурттал га бажыңнар тудуушкуну болур.

Бо талазы-биле бистиң областың ажылчы чоннары партия, совет чазактың болгаш эш Сталинның талазындан канчаар-даа аажок улуг деткимче дузаламчыны ап турар.

Көдээ ажыл-агый банкызын дамчыштыр колхозчуларга чурттал га бажыңнар тудуушкунунга дедир эгитинмес болгаш узун хуусаалыг хөй түннүг чээлилерни күрүне берип турар. 1949 чылда көдээ ажыл-агый банкызын дамчыштыр колхозчуларга чурттал га бажыңнар тудуушкунунга хереглээри-биле бистиң обласка дедир эгитинмес 2 миллион 300 муң рубль, узун хуусаалыг 762 муң рубль түннүг чээлини берген. 1950 чылда дедир эгитинмес 859 муң рубльдин, узун хуусаалыг 695 муң рубльдин чээлилерни тыыскан.

Колхозчуларга каш муң бажыңнарны туткан. Тыва автономнуг областың ажылчы чоннарының дугайында ВКП(б) ГК-ның болгаш совет чазактың улуг сагыш салыышкыны болза, «Тыва автономнуг областың көдээ ажыл-агыйынга дузалаар хемчеглер дугайында» ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1951 чылдың апрель 12-де үндүрген чаа доктаалы болур. Бо доктаал-биле көөшкүн болгаш чартык көөшкүн ажыл-агыйны суржун байдалга шилчидеринге улам таарымчалыг байдалды тургузарынче улам чаа чиигелделерни тургусканы болур.

1951 чылда чазактан дедир эгитинмес чээли кылдыр 500 муң рубльди бир миллион рубль узун хуусаалыг чээлини колхозтарның чурттал га бажыңнар тудуушкунунга берген. Бир ажыл-агыйга чээлини 10 муң рубль чедер хемчээлдиг кылдыр 10 чыл хуусаалыг бээрин чазак доктааткан, чээли алганының соонда үш чыл болганда чээлини төлеп эгелээр.

Тыва автономнуг областың ажылчы чоннар депутаттарының область Совединиң күүсекчи комитеди суржун чурттал гага шилчиир колхозчуларга чурттал га бажыңнар тудуушкунунга көдээ ажыл-агый банкызын дамчыштыр бээр дедир эгитинмес чээлилер тыпсырының чурумун бадылаан.

Чурттал га бажыңнар тудуушкунунга күрүнеиң дедир эгитинмес дузаламчы чээлизин колхозчуларга чурттап турар чериниң аайы-биле банкының чоогунда салбыры районга бадылап берген лимиттиң хемчээ-биле тыпсыр. Дедир эгитинмес чээли бээриниң хемчээлин бир колхозчу өг-бүлеге 2 муң рубль чедир көрдүнген. Колхозчуларга бажың тудуушкунун колдуунда колхозтар боттары чорудар болгаш тудукчунуң мурнунга чагыг күүседикчизи болуп кирер, ынчангаштың дедир эгитинмес чээлини, база ол ышкаш узун хуусаалыг чээлини көдээ ажыл-агый банкызының албан черлери колхозтарга түр үениң хүлээлгези-биле тыпсыр. Тудуушкун доозулган болгаш бажыңны колхозчуларга чурттал га кылдыр берген соонда, колхозтуң банкыдан алган чээлизин узун хуусаалыг чээлини колхозчунуң бодунуң хууда хүлээлгезинге шилчидип бээр, ынчаарга дедир эгитинмес чээлиниң түннелин бюджеттиң күсели-биле көдээ ажыл-агый банкызының конторазынга үндүр бижиир.

Бажың тудуп алыры-биле чээли алыр дээр болза, колхозтар банкының ол черде салбырынга мооң адаанда документилерни киирер.

а) чээли ажыдып алыр дугайында колхозтуң бодунуң колхоз даргазы болгаш санакчызы ат салган билдириишкинни болгаш хүлээлгени.

б) Колхозчуга чер участогу берген дугайында шынзылга.

в) дедир эгитинмес болгаш узун хуусаалыг чээли бээр дээн кижиниң адын айыткан колхозчуларның ниити хуралының протоколундан ушта бижээн шиитпир.

г) колхозчуларның фамилиязын, бажыңның чурттал га шөлүн (хемчээн), чаңгыс аай хевирлиг проектилерниң дугаарын, бажыңның смета өртээн чурттал га бажыңның өртээн дуглаар дөстелгезин (дедир эгитпес чээлиниң, узун хуусаалыг чээлиниң болгаш колхозчунуң күш-ажылының түүнүнүң хемчээн), тудуушкунну эгелээриниң болгаш доозарының хуусааларын райкүүскомнуң шиитпириниден ушта бижээн капсырылганы айыткан Райкүүскомнуң бадылаан тудуг планын.

Тудуушкун эгелээри-биле холбашкан белеткел ажылдарынга банкы чери колхозка чээлиниң күселиби-биле тудуушкун өртээниң 15 хуу хемчээлдиг авансаны бээр. Оон ыңай хөренгилер бээрин банкы чери көдээ болгаш колхоз тудуушкунунуң килдизиниң төлээлекчилериниң, колхоз даргазының, колхозчунуң ат салганы чурттал га бажың бүрүзүнүң тудуушкунунуң талазы-биле күүсетинген ажылдарның чижээ-биле акт ёзугаар бээр. Банкы чери чээлиниң күсели-биле чурттал га бажыңнарының тудуушкун талазы-биле колхозка тускай сан ажыдып бээр. Ол тускай санга 15 хуу авансаны киир санаар болгаш чээлиниң оон өске түннерин күүсетинген ажылдарның актылары ёзугаар бээр.

Колхоз баштаар чер бажыңнар тудуушкунунуң талазы-биле тускай сандан бажыңнар тудуушкуну-биле холбашкан санажылгаларны садып алган тудуг материалдарының өртээн, өскээртен автотранспорт хөлезизинге, өскээртен чалап алган тускай эртемниг ажылчыннарга (бызаңчылар, диликчилер, чазаныкчылар, ажыл төлевири төлеп бээринге. Бажың тудуушкуну доозулган соонда колхоз баштаар чер ол бажыңны колхозчуга чурттал га кылдыр шилчидип бээр, ону кылырда 3 хуулуг акт бижиир. Акт ёзугаар бажыңны колхозчуга чурттал га кылдыр шилчидип бээр үеде актыга колхоз даргазы, колхозтуң ревизия комиссиязының даргазы, көдээ болгаш колхоз тудуунуң килдизиниң төлээлекчизи, азы көдээ Советтиң даргазы болгаш бажыңны кымга берип турар-дыр, ол өг-бүлениң ээзи олурлар болгаш ат салыр.

Колхозчуга бажың шилчидип бергениниң талазы-биле актының бир дугаар хоолгазын узун хуусаалыг чээлини доктааткан хуусаада төлээр дугайында колхозчунуң билдириишкинин болгаш хүлээлгезин катап банкыга бээр.

Актының ийи дугаар хоолгазын бажың ээзи болган колхозчуга бээр.

Актының үш дугаар хоолгазын колхозтуң херээнге кадагалаар.

Колхозчу болза, бажыңны камгалаар, бодунуң коъдан чаныныңучастогун чаагайжыдар, узун хуусаалыг чээли талазы-биле хүлээлгеде айыткан хуусаалар ёзугаар ээлчеглиг төлевирлерни чогуур үезинде банкыга киирер хүлээлгелиг. Колхоз баштаар чер болза, узун хуусаалыг чээли талазы-биле колхозчу бүрүн санажып алгыже чедир туткан бажыңны камгалаарын хайгааараар хүлээлгелиг. Узун хуусаалыг чээли талазы-биле банкының мурнунда колхозчу ээлчеглиг төлевир дадырларын чогуур үезинде төлеп турарын хайгааараар.

И. ЕВДОКИМОВ,
Көдээ ажыл-агый банкызының тыва область эргелелиниң эргелекчизи.

Кореяда болуушкуннар

Улустуң армиязының Кол командылалының дыңнадыы

ПХЕНЬЯН. Кореяның улус-демократтыг республиказының Улустуң армиязының Кол командылалының июль 28-те медээлээни болза, бүгү фронтуларга Улустуң армиязының кезектери кыдат эки-турачыларының сырый деткимчези-биле америк-англи эжелекчи шериглериниң болгаш лисынманчы армияның атакаларын чедиишкиннии-биле ойтур шаап, оларның дириг күжүнге болгаш техниказынга улуг чидириглерни таварыштырган.

Июльдиң 29-та америк агааржы дээрбечилер кайда-даа шериг объектилери чок Пхеньян чоогунда турар хоорайларже болгаш суурларже боолаашкыннарны болгаш бомбалаашкыннарны чоруткан. Шак ол араатанзыг ужудуушкуннарның түңнелинде тайбың чурттакчылардан дыка хөй кижи өлүрткен болгаш балыглаткан.

Чөөн эриктерге америк шериг корабльдер Вонсанче, Муньчхоняже, Нахимов болгаш Кальма чартык ортулуктарже, база Аньбень районче араатанзыг боолаашкыннарын үргүлчүлеп турган. Чурттакчы чоннуң ортузунда өлүрткеннер болгаш балыгланганнар бар болган.

Июльдиң 29-та Улустуң армиязының зениттиг артиллериялары болгаш самолёт дээш ажыгжы-анчыларның отрядтары дайзының беш самолёдун аңдара аткан.

(СЭТА).

Кореяда тайбыңчыдылга дугайында чугаалажыышкыннарга

ПЕКИН. (СЭТА). Синьхуа агентилелиниң дамчыдып турары:

Корей фронтузунуң штабындан Синьхуа агентилелиниң корреспондентизиниң алган медээзи-биле алырга, Кореяга тайбынчыдылга дугайында чугаалажыышкыннар кылып турар төлээлекчилериниң 8 дугаар хуралы июль 21-де Кореяның шагы-биле 9 шакта эгелээн болгаш 10 шак 35 минутада доозулган.

Кореяның Улустуң армиязының болгаш кыдаттың улустуң эки-турачыларының төлээлери чугаалажыышкыннарның баштайгы хүнүнден эгелээш-ле, чугаалажыышкын чорудуп турарларның төлээлекчилерлигларны чугаалашкан турарын үриниң хуралдарынга кол-кол айтыгүлчү сүмелеп келген, ол болза, 38 параллельге ийи таланың аразында кызыгаарлаар шериг шугумун тургузарын, Кореядан даштыкы бүгү шериглерни үндүрерин болгаш боолаашкынны соксадырының база тайбынчыдылга тургузарының талазы-биле практиктиг хемчегларни.

Мурнунда болуп эрткен 7 хуралдарның чоруп турган үезинде ийи тала чугаалажыр хүн айтырыгларының талазы-биле чамдык дугуржулгаларны чеңдип алган болза-даа, КНО-нуң чепсектиг күштериниң төлээлери Кореядан даштыкы бүгү шериглерни үндүрер дугайында айтырыгларны чугаалажыр хүн айтырыына киирериниң шуут дадагалзаан, ол чүл дээрге болза, бо айтырыгны чугаалажырындан ойталааны ол болур-дур.

Кореядан даштыкы хамык шериглерни үндүрери болза, Кореяга дайын катап эгелевезинге улуг ужурдузалыг болур деп чүвени санап көргештин, Кореяның Улустуң армиязының болгаш кыдаттың улустуң эки-турачыларының төлээлери 8 дугаар хуралга КНО-нуң чепсектиг күштериниң база ол айтырыгны эки бодап көөрү-биле хөй шак киирерин барымдалааш чугаалажыышкыннарны үш хонук соңгаарладыр санал киирген. (СЭТА).

Кореяның төп телеграф агентилелиниң дыңнадыы

ПХЕНЬЯН. Кореяның төп телеграф агентилели эн фронтудан бодунуң корреспондентизиниң дыңнадыын дамчыткан, ында чугаалап турары болза, тайбынчыдылга дугайында чугаалажыышкыннарның эгелээнинің соонда генералдар Риджуэй болгаш Бон Флит америк болгаш лисынманчы шериглериниң фронтуда турар черлеринче янзы-бүрү үелерде шуут үнүпкен. Оларның чораан черлеринге интервент шериглер элээн каш күштүг шавар халдаашкыннарны чоруткан. Иочычхонь, Нхолвонь болгаш Кымхваның барыын талазы районнарга база-ла ындыг чоруктар болганы демдеглетинген. Интервент шериглериниң шавар халдаашкыннарын чер бүрүзүнге Кореяның Улустуң армиязының кезектери кыдат эки-турачылар-биле сырый дем катыжып алгаштың ойтур шаап турган.

Дайзын дириг күш болгаш техника талазы-биле улуг чидириглерге таварышкан. Интервент шериглериниң ол шавар халдаашкыннары болза, өнчүк чөңгээлиг чорук болур деп Кореяның Улустуң армиязының болгаш кыдат эки-турачыларның эн фронтузунуң командылалы демдеглеп турар. Бир эвес Корей, Кыдат болгаш делегейниң тайбынга ынак өске-даа улустарының күзел-соруунга удурланыштыр интервентилер дайын чорудулгазын соксадыр дугайында чугаалажыышкыннарны үскештин, шавар халдаашкынга шилчиир болза, шавар халдаашкыннар Кореяның Улустуң армиязының болгаш кыдат эки-турачыларның согуушкуну-биле олар дүрген аткаарлаар болгаш интервент шериглер бүрүнү-биле чылча шаптырар деп Улустуң армиязының дайынчылары болгаш кыдат эки-турачылар медеглеп турар. (СЭТА).

Сеулда аш болгаш түрегдел

ПХЕНЬЯН. Кореяның төп телеграф агентилели 3 дугаар лисынманчы дивизияның 22 дугаар полказының үш дугаар батальонунуң 9 дугаар ротазының туттурган солдады Чхе Им Сыктың американнарның эжелээни Сеулда байдалдың дугайын чугаалаан чугаазын парлаан.

Оон чугаалааны болза: бистиң кезээвис Сеулдуң чурттакчыларының карангы, кадыг-берге амыдыралын көрген. Сеулдуң ажылчы чоннарынга ашты болгаш коргунчуг түрегделди американнар эккелгеннер. Кудумчуларда түрегдээннерниң сыңмарлажыышкыны дойлуп турар. Аъш-чемниң болгаш эң ылангыя рис өртээ канчаар-даа аажок улгаткан. Соңгу Кореяның төп банкызының түр акшазы-биле бараан садыглаашкыны полицейжилерден болгаш дүжүметтерден чажыды-биле рыноктарда калбаа-биле чоруп турар.

Хоорайда дээрбедээшкин болгаш үптээшкин хааннап турар. Дүненинне эзирик американнарның, японнарның болгаш өске-даа даштыкы солдаттарның боолаашкыннары дыңналып турар. Мээн душканым 50 харлыг херээженниң менээ чугаалааны болза, дайын мурнунда оон өөнүң ишти 7 кижи турган, ам үүгле ол чааскаан дириг арткан болгаш ол безин ам аштан өлүмнү манап чоруур. Оон өөнүң өскелери американнарның холундан өлгеннер.

(СЭТА).

Даниянның төлээлекчизи Мурнуу Кореяда байдал дугайында

КОПЕНГАГЕН. Мурнуу Кореяга чартык чыл иштинде КНО-нуң тускай айтырыгларын ёзугаар ажылдап турган дания чөвүлекчи Х. О. Ходтуң Кореядан ээп келгеш чугаалаан чугаазын дания солуннар парлап үндүрген.

Оон медеглээни болза: «Мээң ажылдап турганым районга дайынчы чорудулгаларның үезинде 50 муң бажыңнар үрелген, оон иштинде дыка хөй бажыңнар «өртенгенчер» деп америк стратегияның түңнелинде үрелген. Ам ында чон кончуг ядарап, түрегдеп турар. Дыка хөй кижилер каскан чер бажыңнарда чурттап турар. Дыка хөй кижилер аштан болгаш сооктан өлгеннер. Ол районда халдавырлыг аарыглар, ылангыя оспа петтерээн».

(СЭТА).

Улус демократиязының чурттарында

Кыдатта кызыл-тастың эки дүжүдү

ПЕКИН. Синьхуа агентилелиниң медээлээнин ёзугаар алырга, Кыдаттың бүгү районнарында кызыл-тас ажаап алыышкыны доозулган. Бо чылын кызыл-тастың дүжүдү эрткен чылдың дүжүдүнден 10 хуу хөй болган.

Өске улуг-улуг районнарның деңнели-биле алырга, бо чылын эң эки чедиишкиннерни кызыл-тас болбаазырадып турар Чөөн Кыдат чеңдип алган. Мында кызыл-тастың болган арбайның дүжүдү эрткен чылдың дүжүдүнден 30 хуу хөй болган.

Эрткен чылын күштүг үерден когараан Аньхуэй можунуң соңгу кезээ эрткен чылдаазындан ийи катап ажыг, эң бай дүжүттү ажаап алган.

Кыдаттың элээн каш кол-кол тараалан районнары, чижээлээрге, Хэнань болгаш Шэньси можулэрынга кызыл-тастың дүжүдү эрткен чылдаазындан 20 хуу ажыг болган.

(СЭТА).

Болгар шахтёрларның чедиишкиннери

СОФИЯ. Болгарияның шахтёрлары хөмүр-даш тывыжының чартык чыл планын хуусаазыпың бетинде күүседипкеннер.

«Бобов дол» шахтаның коллективи Тайбыңның ээлчээнге киргеш, бодунуң чартык чыл планын 112 хуу күүседип, күш-ажылдың будурукчулүүн 27 хуу улгатырган болгаш күрүнеге 7 ажыг миллион левти (болгар акша) камнап берген.

Чуртта улуг шахта болуп турар «Черное моренин» дагжылары, беш улуг күрүнелериниң аразынга Тайбыңның Пактызын чарар дугайында Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң кыйгырыының адаанга адын салбышаан, хөмүр-даш тывыжының чартык чыл планын хуусаа бетинде күүседир деп хүлээлгезин ажылчыннар алдарлыбыле күүседкен: планны хуусаазындан ийи неделя мурнап доосканн.

(СЭТА).

Румынияда ыяш тарылгазы

БУХАРЕСТ. Румынияда ыяш тараан куржаг тургузар талазы-биле 20 дуржулга станцияларын тургускан. Ук станцияларны эртем академиязының тус-тус албан черлериниң ажылдакчылары удуртуп турарлар.

Улус ажыл-агый хөгжүдериниң беш чыл планы-биле 1955 чылдың төнчүзүнге чедир ыяш тарылгазының шөлүн 400 муң га улгатырар деп төлевилээн. 36 муң ажыг гектар ыяш тараан куржагларны суг электристанциялары тудуп турар суг доктаар оңгарларның зоналарынга тургускан турар. Чурттуң эң-не кандаачал району Добруджага ыяш тараан куржаглар 100 муң гектар шөлдү эжелээр.

(СЭТА).

Тайбыңның Пактызы дээш!

ФРАНЦИЯ

ПАРИЖ. Тайбыңның Пактызы дээш демиселчилериниң улустуң хуралының соонда Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң кыйгырыының адаанга ат салыышкынының чаа чедиишкиннери демдеглээн. Ол төөгүлүг документиниң адаанга Сена департаментиден миллион чыгыы ат салыышкыны чыгган соонда, оон-даа хөй ат салыышкыны Луара департаментиде чыгдынган.

Приморск Альпы департаментизинде 110 ат салыышкыны, Гар департаментизинде — 102 муң, Ирез департаментизинде — 91 муң, Шер департаментизинде — 85 муң, Алье департаментизинде — 70 муң, Шаранта департаментизинде — 52 муң, Ло болгаш Горона департаментилеринде — 50 муң ат салыышкыннары чыгдынган.

Тайбыңның Бүгү--делегей Чөвүлелиниң кыйгырыының адаанда ат салыышкынының чыылдазы үргүлчүлеп турар.

ГОЛЛАНДИЯ

ГААГА. Беш улуг күрүнелериниң аразынга Тайбыңның Пактызын чарар дугайында Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң кыйгырыының адаанга ат салыышкынының чыылдазы Голландияда үргүлчүлеп турар. Ол кыйгырыгның адаанга 230 муң кижи боттарының аттарын салганнар.

ГААГА. Беш улуг күрүнелериниң аразынга Тайбыңның Пактызын чарар дугайында Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң кыйгырыының адаанга ат салыышкынының чыылдазы Голландияда чедиишкиннии-биле эртип турар.

Кыйгырыг адаанга 234 муң кижи боттарының аттарын салганнар.

(СЭТА).

Делегейниң экономнуг конференциязының дугайында Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң бюрозунуң резолюциязы

ХЕЛЬСИНКИ, июль 25-те. Делегейниң экономиктиг конференциязының дугайында Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң бюрозу мооц адаанда резолюцияны парлап үндүрген.

«Делегейниң экономиктиг конференциязын чыылдырар дугайында Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң шиитпирин бүгү чурттарда эн-не янзы-бүрү бөлүктер хандыканы-биле сонуургап турарын Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң бюрозу демдеглеп тур.

Ук конференцияга илередир ужурлуг янзы-бүрү эрге-ажыктарны болгаш үзел-бодалдарны көргүспүшаан, чалалгаларны тарадып чорудар болгаш конференцияның хүн айтырыгларынга база ажылының корумчурумунга хамааржыр айтырыгларны шиитпирлээр бүгү делегейниң инициативтиг комитедин тургузар сорулга-биле тус-тус чурттарның ажыл-херектиң болгаш хөй-ниитиниң бөлүктериниң аразында болуп турар санал-онал солчуушкунун Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң бюрозу хандыкшылдыы-биле демдеглеп турар.

Экономиканың аңгы-аңгы алырларының төлээлекчилерин, профэвилел организацияларның, кооперативтерниң болгаш өскениң-даа инженер-техниктиг бөлүктерин конференцияга киириштиреринге хандыктырган Великобритания, Кыдат, АКШ, Франция, Индия, Италия, Польша, Бразилия, Бельгия дээн ышкаш ындыг чурттарда белеткел ажылының масштабын бюронуң үнелеп көөрүн алдынган информация чугаалап турар.

Оон ангыда айыткан ужуражылга Москвага болзун деп санал киирген тайбың камгалалының совет комитединиң төлээлекчилериниң медеглелин бюро хандыкшылдыы-биле демдеглеп турар. Ук конференцияга киржир деп турарының дугайында база өске чурттарның төлээлекчилери-биле кады чурттарның аразында нормальдыг харылзааларынга болгаш чурттакчы чоннуң амыдыралының түңнелин бедиринге шаптык болуп турар бергелерни ажып тиилээринге практиктиг хемчегларни дилеп тывары-биле ажылдаарынга белеин ССРЭ-ниң үлетпүрүнүң, садыг болгаш кооператив организацияларының, экономнуг эртемниң, профэвилелдериниң эн-не сураглыг төлээлекчилери медеглээнгер.

Ук ужуражылга бо чылдың төнчүзүнден эртпейн болзун дээш, база чөвүлел хуралды чыырының ай, күнүнүн дугайында айтырыгны Бүгү-делегейниң инициативтиг комители шиитпирлезин дээш, аңгы-аңгы чурттарның хөй санныг сураглыг ажылдакчыларының кылган санал-дары-биле чөпшээрежирин бюро үлередип турар.

Чурттарның аразында нормальдыг экономиктиг харылзааларны катап тургузарынга идиг бээр, чурттакчы чоннуң амыдырал деңнелин бедиринге арганы бээр болгаш тайбының херээнге бараалгаар хемчегларни дилеп тып ап болур аргазын көргүзүп турар аңгы-аңгы байдалдыг болгаш аңгы-аңгы үзел-бодалдыг кижилериниң кылып турары күүседиишкиннериниң чугулазын бюро бүзүредип турар.

(СЭТА).

Францияда чазак кризизи үргүлчүлеп турар

ПАРИЖ. Чаа француз чазак тургузарын Морис Петштиң ойталаанының соонда ол сорулганы радикал-социалистиг Рене Мейерге дааскан турган. Мейериң чазак тургузар эргезин бадылаар ужурлуг национал хуралдың июль 24-те чөвүлел хуралынга иштики-даа, даштыкы-даа политика талазы-биле француз реакцияның эрги угланыышкынын үргүлчүлээрин чугаалап турар чазак угуулгазын ол чугаалаан. Ылангыя даштыкы политика талазы-биле Барыын Германияны катап боо-чепсеглээриниң политиказын үргүлчүлээринге, агрессчи атлантика блогунуң эрге-ажыктарынга Францияның оон-даа ыңай чагыртырынче, Шуманның планын бадылаарынче Мейер кыйгырган.

Чазак угуулгазын номчаанының соонда аңгы-аңгы парламент бөлүктериниң төлээлекчилери чүве чугаалаанар.

Коммунист депутат Франсуа Бийуниң медеглээни болза, уламчылар турар чазак кризизи коммунистиг партияны политиктиг ажыл-чорудулгадан чайладыр деп француз реакцияның бодалдарының буступ дүшкениби-биле, база ол ышкаш, дайынның болгаш ядыы-түренги чоруктуң политиказынга француз улустуң удурланыышкыны-биле тайылбырлатынар. «Өзүп турар түрегделдиң болгаш дайынга дүрген белеткелдиң политиказынын парламентиге бадыладыры-биле берген америк империализмниң чалчазы Рене Мейерге бүзүрээриниден француз улус ойталап турар», — деп Бийу чугаалаан. «Тургустунган байдалдан уштунуп үнер арга болза, национал хамаарышпас чоруктуң, социал депшилгенин, демократтыг хосталгаларының камгалалын болгаш тайбың камгалалының политиказын чорудуп шыдаптар чазакты тургузарынга америк империализмниң чурттуу чагырып алыр политиказындан ойталаарында деп чүвени коммунистиг партия билип турар» деп Бийуламчылаан.

Национал хуралга бадылаашкынга Мейер аштырыышкынга таварышкан. Аңаа чазак тургузар эрге тыпсыры дээш 241 кижи бадылаан, 105 кижи удурланган. Арткан депутаттар дадагалзаан. Конституция ёзугаар эргежок чугула бадылаашкынларның хөй-нуруузунуң саны 314.

Мейериң буступ-дүшкениниң соонда республиканың президентизи Ориоль июль 25-те эртен «Улус-республиканчы шимчээшкин» (МРП) деп католиктиг партияның төлээлекчизи Жорж Бидога чазак тургузарын дааскан, ынчалза-даа Франс Пресс агентилелиниң медеглели-биле алырга ол хүн кежээ дааскан онаалгадан Бидо ойталаан.

(СЭТА).

АКШ-та депшилгелиг ажылдакчыларны истеп-сүрүп турары

НЬЮ-ЙОРК. Компартияның 17 удуртукчуларын шиидер суд организастарының доктаалын АКШ-тың чазаа чеңдип алган. Суд август 20-де эгелээр. АКШ-тың компартиязының 11 удуртукчуларын судтап турар үеде күрүне ялалакчызы турган федеральдыг шииткекчи Макгохи чазактың дилээн хандырган.

Ялалатканнарның төлевир ёзугаар хосталыр эргезин дүрүм чокка казаанындан оларның хөй-нуруузу ам-даа хоругдалда чүве төлээде, ындыг кыска үеде судка белеткенири шыдатынмас деп оларның айыткан удурланыышкыннарын Макгохи херекке албайн турган.

Хамааты хосталгаларның камгалакчыларын коргудар дээш чазак өске-даа хемчеглерни алган. Хамааты эргелер дээш демиселдиң конгрезиниң төлевир фондузунуң үш хайгааракчылары, төлевир фондузунга акша киирген кижилериниң аттарын медеглээриниден ойталааны дээш кара бажыңга хуусаа эртир олутуп турар. Филдиня, Хантонну болгаш Хэлиметти чажыды-биле хуралдап турар улуг жюриже ялалакчы Сейпол кыйгырган.

Парлалгаларның медеглелдери-биле алырга, ук фондунуң кежигүннериниң чаа истеп-хынаашкынын эгелээр деп Сейпол бодап турар.

Хамааты эргелер дээш демиселдиң конгрезин истеп-хынаар чорукту болгаш ялалатканнарның төлевир ёзугаар хосталыр эргезин казааныр «Нью Рипаблик» журнал сөөлгү үнген дугаарынга шүгүмчүлеп турар. «Чазак болза, ол кижилериниң төлевир ёзугаар хосталыр эргезин казыыр деп бодап турары чадавас. Бир эвес ол ындыг болур болза, ол дээрге бистиң демиселдиң хосталгаларынывыс хосталгаларны күштелдирип турар аарыгның чаа бужар-бажык илерээшкини болур».

(СЭТА).

Франциянның коммунистиг партиязының ТК-зының дыңнадыы

ПАРИЖ. Франциянның коммунистиг партиязының Төп комитеди дыңнадыг үндүрген, ында чугаалап турары:

Брестиниң шериг трибуналы далай шерии Анри Мартэнни 5 чылда хосталгазын казып, албадап ажылдадыры-биле шииткен. Оон карачаңгыс кылган буруузу болза, Вьетнамга дайынны соксадыр дугайында француз улустуң улуг хөй кезээниң күзел-соруун хуудустарга илереткени болуп турар. Дайынның политиказын камгалаан ол чөптүг эвес шииткел болза, чазакка бужар-бажык чорук болур.

Тайбынны камгалаарынга оон чорудуп турган кампаниязы дээш бүгү харыысалганы суд болуп турда бодунга алган эрес маадырлыг далайжыга байыр чедирбишаан, Франциянның коммунистиг партиязының Төп комитеди кыйгырыг хүлээп алырын Франциянның улузун кыйгырыын тур. Улустуң удурланыышкынының улуг чалгыы Анри Мартэнни кара бажындан уштуп алыр ужурлуг. Моон эгелээш чөптүг болгаш патриотизмниң бо херээ Вьетнамда тайбың дээш демисел-биле үзүлбес харылзаалыг болур ужурлуг.

(СЭТА).

Харыысалгалыг редактор О. А. ТОЛГАР-ООЛ.

ТУБЕРКУЛЁЗ

(өкпе аарыы) халдавырлыг аар аарыг

Халдавырның кол үндезиви— аарыг кижиниң чараазы болур. Довурак, доозунну, чөдүлден чаштаан чараазы, гарыг инектер судун дамчып ол аарыг халдап болур. Шала кырынче дүкпүрбенер, чараа лүкпүгер херекселдерни ажыглаңар. Чөдүрүп болгаш азырып турар үенерде аскынарны дуглаңар.

Чогуур өйүнде эмчиге барынар.

Туберкулёз халдавырлыг!

Аарыг кижи тускай орунвуг, аржыылдыг, савалыг болур ужурлуг.

Туберкулёзтан аараан киживи—бүгү-ле биче уругларның аъш-чемнин, албан черлеринге болгаш столоваяларның ажылынга киирбес ужурлуг.

Туберкулёзтан камгаланынар:

Кижиниң оргавизмин суларадып турар чүве бүрүзү, аарыг бээринге дуза болуп турар.

Хүн, агаар болгаш суг, күш-культура болгаш шын чемненилге-биле бодуңарның кадыңнарны быжыглаңар. Амыдырал чуртталгага гигиенаны сагыңар. Амыдырал чуртталганы шыны-биле чорудуңар.

Шупту туберкулёз биле демиселче!

Тыва областың санитар чырыдыышкын Бажыңы

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл Щетинкин кудумчузу, бажың, 7. ТЕЛЕФОННАРЫ: Харыысалгалыг редакторнуң 3—62; харыысалгалыг редакторнуң ораланчызының, партия амыдыралының, культура, литература болгаш уран-чүүл килдистериниң—3—88; харыысалгалыг секретарьниң, пропаганда болгаш агитация, көдээ ажыл-агый, үлетпүр болгаш транспорт, чаваа килдистериниң—3—68; иштики информация, бухгалтерияның—3—65.

Б01227 Облкүүскомнуң типографиязы